

...a u gotovom

Cena ovoga broja 5 din.

H I D

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

M E G J E L E N I K T I Z S Z E R É V E N T E

T A R T A L O M :

- Kiss Flórián: Vojvodina történetének vázlata
J. G. Rügger: A Honkong-road sarkán (novella)
Schmidt János: Jog és erőszak
Vörösmarty Mihály: A Gutenberg-albumba (vers)
Fekete Béla: Mi történt Kinában?
Iványi Károly: Harmincöt év után otthon
Tóth István: A megújuló eszperantó
Sándor Lajos: Hazugság és őszinteség
Gyenes Sándor: Dögtemető
Pálics Miklós: A tbc elleni küzdelem
Farkas Ferenc: Hogyan építkezzünk?
Fábry Zoltán: Kazinczy vagy Henlein?
Világszemle

FIGYELŐ:

- A „Grimasz” (G. L.) — Igazságkereső ember kézikönyve
(Balogh Edgár) — Közgazdasági problémák (Vas Béla)

SZEMLE:

- Nagy Péter (Laták István) — Cronin: Réztábla
a kapu alatt (Barna János)

KRÓNIKA

V. ÉVFOLYAM ■ SUBOTICA ■ 1938 JULIUS-AUGUSZTUS ■ 7-8. SZ.

HELYREIGAZÍTÁS

„Jog és erőszak” című, 216-ik oldalon levő cikkünk utolsó szakasza helyesen így hangzik:

„A jugoszláviai magyar ifjuság tradíciója, valamint jelenlegi beállítottsága kapcsán is a jogrend pártján kell lenni az erőszakpárt helyett, de nem a semmittevő, gyáva, mindenbe már eleve is belenyugvó jogrend pártján, hanem a korszerű, harcos jogrend pártján, amely a saját jól felfogott érdekében hasonló erőszakos eszközöktől sem riad vissza, mint amilyenekkel ellenfelei támadják.”

Kiadóhivatali hír

A HID nagyterjedelmű, értékes tartalmú naptárat ad ki. Felvilágosító olvasmányok, a világ ügyeit ismertető, korszerű cikkek, tartalmas elbeszélések az új népi irodalomból, közgazdaság, orvosi problémák, humor, versek és egyéb szórakoztató és a haladást szolgáló írások töltik ki a vajdasági magyar dolgozók naptárának vastkos kötetét. Előfizetésben 8— dinárba kerül a HID naptára. — Kisiparos, kiskereskedő, hivatalnok, föld- és ipari munkás asztaláról nem hiányozhat a korértő és korvállaló kisebbségi magyarság új naptára. Ugy előfizetőink, mint terjesztőink az egyes vagy több összegyűjtött előfizetést postacsekken küldhetik, a csekk hátulján jelezve az összeg rendeltetését. Gyűjtőívért forduljanak t. előfizetőink és terjesztőink a kiadóhivatalhoz.

Szerkesztői üzenetek

K. I., TOPOLA. Verse tartalmassága és ügyes összeállítása mellett sem elég magas színvonalú. Küldjön talán mást.

G. B., TOPOLA. M.-képünk nincsen s pillanatnyilag nem is áll módunkban beszerezni.

KRÓNIKA

E hét elején az egyik bécsi előváros pályaudvaráról két szállítmány fogolyment Németországba. Az első vonatban 900 férfi és nő, a másodikban 1400 volt. Egy másodosztályú kocsiban a SS főnökei utaztak a vonattal, a többi kocsi-ban rácszott ablakok mögött ültek a foglyok. A Gestapo jelentése szerint a szállítmánnyal 46 prostituáltat is szállítottak, akiket tiltott működés közben fogtak el. A valójában nem prostituáltakról van szó, amit bizonyít Innitzer biboros közbenjárása Bürckel körzeti vezetőnél. Innitzer arra kérte — eredménytelenül — Bürckelt, hogy ne küldesse Dachauba a kereszténynek szövetségének volt funkcionáriusait, akiket szintén a 46 „prostituált” közé soroztak. A horogkereszties erkölcsökre jellemző eset ez.

II. Katalin orosz cárnő 1799-ben megvásárolta Voltaire könyvtárát. A könyvtár 7000 kötetből áll, köztük sok nagyon ritka kiadású könyvből. A könyvtárban továbbá Voltaire sok ismeretlen, nyomtatásba nem került munkája és kézírata van és nagyon érdekesek a nagy francia gondolkodó megjegyzései, melyeket a könyvek lapjainak szélére írt. Katalin cárnő főleg azért vásárolta meg a könyvtárat, mert abban oly levelek is voltak, melyek őt kompromitálták volna, ha nyilvánosságra kerülnek. A nagyértékű könyvtár így több, mint egy évszázadon át az eltemetés sorsára jutott. A szovjetkormány kezdte meg a könyvtár tudományos feldolgozását. Ezt a rendkívül jelentős munkát a leningrádi állami könyvtár végzi, mely most készíti elő több kinyomatlan Voltaire-munka kiadását.

VOJVODINA TÖRTÉNETÉNEK VÁZLATA

— A Metternich-rendszer —

(Nyolcadik közlemény)

II. József reformjaiért a magyar főnemesség nem lelkesedett. A felvilágosult császár tíz évig tartó uralma viszont rövidnek bizonyult ahhoz, hogy a törvénybeiktatott újítások tényleg életbe is léphessenek, különösen azért, mert a császár háta mögött nem volt egy olyan osztály sem, amely politikai és gazdasági erejével támpontul szolgálhatott volna, ugyanakkor pedig a főnemesség és a kiérus szervezeten dolgoztak az újítások ellen. Amíg Francia- és Angolországban a polgárság a főnemeseket tényleg letaszította a történelem színpadáról, Ausztriában, ahol polgári osztály még egyáltalán nem létezett, csak egyetlen császár kísérelte meg a főnemesség korlátozását.

A császár halála (1790) kapóra jött a főuraknak és az utána trónralépő Lipót császár kétéves uralma alatt teljesen elkészültek a tervekkel, miként fogják a régi állapotokat ismét visszaállítani. Hiába próbálkozott Lipót császár új reformokkal, — bátyja reformjait sem volt képes életben tartani. Hogy a főurak politikai sakkhúzásait némileg ellenőrizze, illegális szervezeteket létesít és támogat, mert — mint látta — nyílt kiállással képtelen célt érni. Uralkodásának második évében beállott halála és fiának, I. Ferencnek trónralépte szabaddá tette az utat az oligarchiának.

A főnemések első dolga volt az összes, 1780 óta hozott törvények megsemmisítése és a reformok eltörlése s ebben a munkájában a francia forradalom hatása alatt trónját féltő fiatal császárban értékes segítséget nyertek. I. Ferenc ugyanis visszaállította azt a rideg és zsarnoki uralkodási elvet, amely őseit és utódait egyaránt jellemzi. Az országgyűlés, a kormány, a vármegeye, az udvari kancellária és kamara, a helytartó és államtanács összes pozícióit hozzá hű főnemességekkel tölti be. „Mint miniszterek és hadvezérek az egész birodalom sorsára döntő befolyást gyakorolnak.” Uralmát a klérus is támogatja. Ennek következtében az egész birodalomban újra fellángolnak a vallásüldözések és háborúk, mert a rendszernek türelmes és jámbor alattvalókra van szüksége. Az erőszakos katolizáció úgy az udvar, mint a klérus, valamint a külföldi reakció politikai vonalába tartozik. A tömegek forradalmi hajlama a protestántizmusba menekül. Az osztályellentétek ideológiai ellentétekben jutnak kifejezésre.

A dolgok folyását az 1780—92 között kifejlődött szabadelvű irodalom próbálja befolyásolni, de eredménytelenül. A reform-korszak idején megjelent magyar-, német- és latin-nyelvű politikai és gazdasági könyvek és röpiratok nem jutnak el a parasztságig, amely gazdasági és politikai elnyomatása mellett még szellemi nyomorúságban, analfabétizmusban is sínylődik.

Ez az uralmi rendszer igen kedvezően hat a nagybirtok további növekedésére. A nagybirtok terjedelme a XIX. század elején már akkora, hogy az országgyűlés is kénytelen foglalkozni a további növekedés korlátozásával. Erre az adott viszonyok között

természetesen nem kerül sor, de jellemző, hogy a dolog kivizsgálására küldött országgyűlési bizottság előterjesztése szerint a nagybirtok kiterjedését 32.000 holdra kellene maximálni. Micsoda nagybirtokok lehettek ott, ha a maximálást 32.000 holdra tervezték?

A nagybirtok eme növekedésének megfelelően morzsolódik fel a középréteg, a köznemesség. Amíg a gazdagok a főnemesség soraiba emelkednek fel, addig az elszegényedők részben polgári foglalkozásra adják magukat, részben jobbágysorra jutnak: szalmafődeles vályogkunyhóban éheznek és fáznak, mint a jobbágyok legnagyobb része.

A nemesség politikai hatalma ismét a vármegyékben csúcsosodott ki, de a községek hatáskörének javarésze is az ő kezében volt. Minden hivatalban nemes ült, magas íizetést húzott és baszkodott. A közpénzek lelkiismeretlen kezelése, a hatalommal való visszaélés, pártos biráskodás, igazságtalan adókiivetés, a közmunka önkényes felhasználása, — hozzátartozik az ilyen rendszerhez. Mindez pedig a császár legmagasabb védnöksége alatt történik, aki minden újítási gondolatot kiirt és minden íróembert személyes ellenségének tekint. Indexet állít fel és cenzurát vezet be, az országot pedig besúgók lepik el, akik, hogy bérüket kiérdemeljék, mindenünnen bajokat jelentenek és áldozatokat szállítanak. Bács-vármegye nemessége ezért így hódol császárnak: „Felségedben a legjobb, legkegyelmesebb fejedelmet bírjuk, kit tőlünk a föld összes népei irigyelnek“, „oly alkotmánnyal dicsekszünk, amely szintén általános irigység tárgya“. A fejedelem „jóságát és kegyelmességét“ ugyanakkor Martinovics Ignác és társainak vére igazolja . . .

Az ország gazdaságát az állandó háborúk mérhetetlen kiadásokkal terhelik. A közéletre katonai szempontok és szükségletek nehezednek és a néptől óriási pénz- és véráldozatokat követelnek. Ugyanakkor az udvarnál egymást követik a költséges estélyek és bálók. Grassalkovich herceg egy estélye 30.000 forintba, Eszterházy herceg díszruhája 1,300 000 forintba kerül. A kormány minden kiadást értéktelen papírpénzzel igyekszik fedezni. 1811-ben 80 millió rossz rézpénzen kívül 1 milliárdnál több papírpénz van forgalomban. A következményeket a jobbágyságnak kellett elviselni.

Napoleon végleges legyőzése után a bécsi kongresszus ezeket az állapotokat volt hivatott konzerválni. Ferenc császár vezetőminisztere, a hihedt Metternich herceg minden igyekezetével azon van, hogy Európát a francia forradalom előtti állapotokba helyezze vissza. Igyekezetében ő is a főnemességre, a klérusra és a nyílt erőszakra támaszkodik. Az európai reakció központja: Bécs, a kongresszust követő években egymásután nyomja el az európai szabadságmozgalmakat s hatalma csak az 1830 júliusában kitört új francia forradalom következtében rendül meg egy kissé.

Az 1831-ben az országon végigszárguló kolerajárvány az északi vármegyékben véres parasztfelkelésekhez vezet, ezt azon-

ban Eötvös Ignác báró martalócai vérbefojtják. Az elégtelen óvintézkedések folytán a járvány Bács-vármegyébe is eljutott és két hónap alatt óriási pusztítást vitt véghez.

Az európai forradalmi mozgalmak hatása alatt és a kolera-járvány alkalmából kirívó közigazgatási lelkiismeretlenség és önkény bizonyos szellemi áramlatokat hívott életre Magyarországon is. Az angol közgazdaságtan tanulmányozása közben Széchenyi István gróf kezdi belátni, hogy a birodalom gazdasági rendszere milyen ósdi a haladó külföldéhez képest. Ezen meggyőződésében számos külföldi utazásai is megerősítették. A pozsonyi országgyűlésen tehát széles reformokért száll sikra, de természetesen minden eredmény nélkül. Indítványa azonban meghozta azt az eredményt, hogy a rendszer legkirívóbb igazságtalanságait az országgyűlés tárgyalásba vette és némileg orvosolta is. Itt ismerkedik meg Kossuth Lajos fiatal ügyvéddel, aki egy távollevő főnemesi hölgyet képvisel az országgyűlésen s vele együtt szervezni kezdi az úgynevezett reform-mozgalmat, amelynek később jelentékeny szerepe jutott a magyar történelemben. A reform-párt leghatározottabban követelte az általános adókötelezettséget, aminek a bécsi kormány ugyan örült volna, de a főnemesség hallani sem akart róla: a régi alkotmány értelmében ugyanis a nemes nem fizetett adót. Hogy a reform-mozgalom erejét csökkentse, a kormány a reformerek ellen úszította a kismenességet, kiadván a jelszót: „Nem adózunk” s így a reformpárt mindjárt a kezdetén két úz között találta magát. Kénytelen volt tehát frontot változtatni és gazdasági természetű kérdések helyett, politikaiakat nyomni előtérbe. Így jutott napirendre a magyar nyelv hivatalos használatának kérdése, az országgyűlési képviselő kérdés és más problémák, amelyek persze nem nyertek végleges és kielégítő elintézését. A kormánynak mindig sikerült a vegyes összetételű és nem azonos ideológiai alapokon álló reformpártiak minden akcióját ellensúlyozni s ha azt szép szerével nem tehette, erőszakhoz folyamodott. Úgy Széchenyit, mint Kossuthot bezáratta, lap- és könyv-cenzurát alkalmazott és az összes ilyenkor szokásos eszközöket felhasználta, attól sem riadva vissza, hogy hébe-hóba látszatengedményeket tegyen, amelyeknek senki sem vehette gyakorlati hasznát.

Vojvodinában a magyar közéletben a politikai élet csaknem teljesen szünetel. Bács-vármegye tisztikarát 1811-től 1825-ig nem is újítták, sőt azután is csak a kihalt tagokat pótolják. A nemesi vármegye kifejt ugyan némi ellenállást a kormány politikájával szemben, pl. mikor az adók behajtását pengőpénzben rendeli el, végül azonban ebbe is belenyugszik épp úgy, mint a többi törvénytelen rendeletbe. A reformpárt tevékenységére utal a Sentán 1832-ben életrehívott Nemzeti Olvasó Társaság, ezt azonban a kormány a „jakobinizmus” vádjával illeti és betiltja. A későbbi évek folyamán alakulnak még hasonló szellemű társaságok a vármegye más városaiban is, politikai jelentőségük azonban alig van.

A szerbeknél azonban jelentékeny élénkülés tapasztalható.

Egy részük már a polgárosulás útjára lépett és a szerb kereskedők és iparosok száma állandóan növekszik. Gazdasági erejükkel és politikai aktivitásukkal az országgyűléstől jelentékeny engedményeket csikarnak ki: községi önkormányzatot, önálló igazságszolgáltatást, külföldi sajtótermékek behozatalát stb. 1825-ben Budapesten megalakítják a legrégebb szerb kulturintézményt, a „Maticát“, mely ma is működik Novi Sadon. A felvilágosult Dositej Obradovics megveti alapjait a szerb irodalomnak, Vuk Stefanovics Karadzics pedig a népi nyelvtan szabályait fekteti le. A szerb nemzeti öntudat kifejlődését a bécsi kormány nem akadályozza, mert a növekvő magyar nemzeti öntudat ellensúlyozására számítja az adott pillanatban felhasználni. A szerbek között akadnak ugyan politikusok, akik a bécsi kormány taktikáján átlátnak és a Bécsre való támaszkodás helyett a magyarokkal való egységes politikát és taktikát propagálják, de ezek az elemek a szerb főpapsággal szemben kisebbségben maradnak.

A Metternich-rendszer Vojvodínára is nagyon ránehezedett. A földnélküliek száma szaporodik, a szorongatott helyzetben levő itteni főurak az adók és terhek növelésével a jobbágytömegekre hárítják az ország rossz irányításából származó bajokat. A kolera-járvány, az árvíz és az 1846—7-es szükesztendők a tömegeket a legnagyobb nyomor felé taszítják és sok községben állami segéllyel kell segíteni a nyomorgók nagy számán.

Az egyre szaporodó adók, malomadó, hídpénz, monopolok, a politikai szabadságok korlátozása, a határőrtábornokok katonás diktatúrája végre is a szerb polgárságban és parasztságban is növelik az ellenállást és sokan már a forradalom gondolatát is magukévá teszik.

De az előzmények után érthető, hogy 1848-ban, az elhatározó pillanatban Vojvodinában sem voltak meg azok az előfeltételek, amelyek a társadalmi és politikai viszonyokat a nép anyagi és kulturális haladásának szolgálatába állították volna. A bécsi kormány Magyarországon a főnemesekre, Vojvodinában pedig a szerb egyházfőkre támaszkodva kivédte azt a kardcsapást, amelyet a magyar és szerb tömegek az uralkodó osztályokra nézve halálosnak szántak.

Kiss Flórián

A Honkong-Road sarkán

Irta J. G. Rügger

Az 1936-ik évben

Az arcod mindég előttem van, Csen-Lü, mindég, ha Sanghaira gondolok: fejed felemeled a sötétségből és mosolyogni próbálsz. És hirtelen felnyitod a szád, mintha kiáltani akarnál. De a szád mégis néma marad és nem egyéb, mint egy üreg, teli sárga, csorba fogakkal. És ebből az üregből kezdett a véred folyni. Végtelenül, mint egy vérfolyam! És aztán ismét leeresztetted a fejed és én csak fényes, kopasz koponyádat látom...

Hajnalban, amikor hazavetődtem, mindig veled találkoztam. Lépcsőházunk valamely piszkos üregében aludtál. A ház egy hatalmas bérkaszárnya volt és a házmester gyakran kidobott, ha nem tudtad néhány rézpénzzel megvesztegetni. De te mindég módot találtál, hogy újra belopódz. Elkeseredett harcot folytattatok. De mit is tehetél? Egy kiöregedett riksa-kuli ágyhoz már többé nem juthat. De a riksan sem alhattál, hiszen a japán vállalkozótól bérelted, napi tizenkét órára. Ezt a tizenkét órát végigrohantad, végig a lármás, örökké kegyetlen Sanghaion, hogy egy csésze olcsó nankingi rizst szerezz, vagy egy kis szójababot. A vállalat ügynökei elverték, ha csak egy perccel is később hoztad vissza a riksat. És velem is oly keveset beszélél. Sokszor megkíséréltem, hogy néhány mondatot húzzak ki belőled, de te szívesebben álmodoztál. Lehet, hogy igazad volt. Hiszem, hogy álmaid sokkal szebbek voltak, mint az életed. Sőt, ez egész biztos.

Mert, amikor álmodozásaid után érdeklődtem, azonnal beszédesebb lettél. Meséltél ifjúságodról, a te nagyon szomorú ifjúságodról. Volt annyi időtök is, hogy néha kockavetéssel szórakoztatok és Lü-Tei-Pe régi dalait énekeljétek. Az annyiszor átérzett mandulavirágok szagáról, a vérvörös azaleákról és a teabokrok fanyar illatáról és erről álmodoztál egy gazdag város egyik lépcsőházának piszkos odújában is. Csodákat álmodtál ősrégi pagodákról és a Kvan-Jin templom ezüst gongjának hangjáról — egész addig, amíg a házmester észre nem vett és lábának egyetlen rúgásával ki nem rúgott az esős utcára. Teleszívtd magad életed régmúlt emlékeivel, egy valósággal, amely többé soha vissza nem tér. Sőt bátrabb perceidben még arra az időre is gondolni mertél, amikor nevetni tudtál. De amikor tested izzadt szaga és a foghagyma illat túlerősen tört fel a ruhádból, abba hagytad álmodozásod és hangtalanul felkeltél. Némán magamra hagytál. Ugyalátszott, mintha sokezer lit akarnál megtenni szülőfaludig, hogy megkeresd ifjúságod, valahol az országút sarában. De csak a japán negyedig mentél, hogy újabb tizenkét órára kibérelj a riksat. Messzi tőled aludtak a pagodák, Kvan-Jin és a régi dalok. Békésen aludtak és elérhetetlenül. És kint Sanghai üvöltött, ordított, mint egy pokol, Sanghai, ahol a fehér és a japán ördög volt az úr. És kint végtelen tapsnak hangzott, ahogy a riksakulik talpa az aszfaltot verte. Ez volt az a világ, amely téged várt, a bomlás szaga, a vörösén fénylő forgalmi lámpák, meg a forró naptól megpuhult aszfalt fanyar illata. Ősrégi törvénye kegyetlen életednek: harc a mindennapi csésze rizsért. És ezüstös nevetése a ladynek, akit valami táncestélyre vittél. Azt hiszem megértettelek Csen-Lü, amikor azt mondtad: Az öreg ló már nem ficánkol, uram. Ilyen fáradtan és összetörtten az ember már csak álmodozhat. De bizony még ez is nehezünkre esik.

Te nem sokat kértél az élettől Csen-Lü, de Sanghainak még ez is sok volt. Ebben a városban nem lehet álmodozni Csen-Lü, mert akkor felfalnak. És ezt valószínűleg te magad is tapasztaltad. Egy forró, kék juliusi napon történt. Sanghai füstölt és reme-

gett a forró nap alatt. Hideglelés rázta az embereket és leterítette őket, hogy úgy fejezzék be életüket, mint a rühes kutyák. A gazdagok a hús hegyek árnyékában kerestek menedéket, fenn a Ku-Lingen. Még egész tisztán látom, amint riskáddal élesen bekanyarodsz a Szecsuan-roadról a Hong-roadra. Szélesen, nyújtott szájjal nyelted a levegőt.

De Csen-Lü számára már nem volt több levegő Sanghaiban. Szemeid már úgy látták Honkong-roadot, mint egy halálos utat, amely egyenesen a mennyországba vezet. Mégegyszer kinyitottad a szád. Görcsös-szélesen. Mintha kiáltani akarnál... de lehet, hogy elhasznált tüdőöd utolsó foszlányát akartad kiadni, Csen-Lü. De már nem birtad. Jobb térded felhúztad magasra, egészen a testedig. A riksa még teljes lendületben volt. Fellökött. Egyenesen fáradt, öreg hátadnak futott. Megbotlottál, meglökött a kocsi rúdja is és aztán arccal az éles, szürke útszélre zuhantál. Mégegyszer felemelted a fejed, arcodon és szádon ömlött a vér.

Riksából kiszállt irtózatosan káromkodva egy elegáns sportruhás fehér és felemelte a kezét. Nem miattad, de az adott jelre ott termett másik öt riksa-kuli a kocsijával. A fehér felült az egyik kocsiba, idegesen megnézte az óráját és elhajtattott. Az ő számára ez az egész eset csak idővesztés volt. Sanghai utcáin naponta halnak a kulik, ki is zavartatja magát ilyen csekélység miatt. Ez az ember úgylátszóan nem is gondolt erre. Fontosabb gondjai voltak, mint egy kuli esése, ... lehet, hogy éppen a részvényei esésére gondolt és meg sem értené, ha őt ezért bárki is barbárnak vagy kegyetlennek nevezné.

De te, Csen-Lü, jobb kezed a csatornának támasztottad. Marokod még görcsösen fogta a kendőt, amellyel futás közben az izzadságot törölted arcodról...

Vagy húsz ember látta, amikor elestél. Még a fejüket sem fordították feléd. Csak néhány kuli állt meg illő távolságban. Hozzád sem értek. Nem akarták, hogy bármilyen ügyük is legyen miattad. A rendőrség miatt is és mert Sanghaiban feltétlenül kell, hogy az emberek meghaljanak, hogy a többiek egy nappal tovább éljenek. Ez a keserű igazság: minél többen halnak meg, annival nagyobb lehetőségé marad a többinek. Te is tudod ezt, Csen-Lü, ismered óriási hazád kegyetlen íratlan törvényeit: millióknak kell elpusztulni, mert nincs az életre semmi lehetőségük. Óh, nem azért, mintha öregek, vagy betegek lennének. Nem. Azért Csen-Lü, mert négyszázhuszmillió néped nem tud annyi rizst találni, hogy csökkentse iszonyatos éhségét. Azért mert az elnyomatás, a kapzsiság és igazságtalanság győzedelmeskedik és ezért a kulik csak azt akarták látni, hogy valóban meghalsz-e. És hogyan csinálod az egészet.

Látni akarták, hogyan hal meg Csen-Lü.

Arcod újból megnyugodott. Nem kiabáltál, nem sírtál és egyetlen izmod sem rándult meg többé. Csak a szád nyílt ki egy kicsit. A kulik dolgokra mentek: te sem döglöttél meg másként, mint a többi.

Holttested egy kocsiba dobták, ahol már vagy féltucat más holttest is volt. A forró aszfalt felszívta a vértócsát, a nap meg beleégette. Két óra múlva a Honkong-road sarkán már csak egy sötét rozsdavörös folt maradt.

Ezen az éjszakán egy másik kuli ült a lépcsőház alatt. Egész természetesen ült ott, mintha csak halálozást várt volna, hogy hálóheled elfoglalja. Fengnek hívták.

Ismerted Csen-Lüt? — kérdeztem.

Feng igenlően bólintott és alázatosan mosolygott. Egész biztos, hogy nem ismerte. De ismerte a nagyorrú fehér ördögöket és tudta, hogy soha nem-et ne mondjon, ha kérdezik.

Adtam neki fél dollárt, hogy gyertyát vegyen. Azt akartam, hogy a templomban a te lelked üdvéért, Csen-Lü meggyujtsa, hogy szegény agyonkínzott lelked ne éhezzen — ahogy ti mondjátok. Hiszen ki is tette volna ezt meg, ha nem én?

A következő éjszakán Feng ismét itt volt. Megkérdeztem: Csen-Lü lelkiüdvéért meghoztad-e az áldozatot?

Végtelen boldogsággal mosolygott: „Igen uram, egy gyertyát...“ Itt megállt és pipájára gyujtott. Aztán változatlan nyugalommal folytatta: „Csen-Lü, sajnos, egy csomag dohányommal adósom maradt, ezt le kellett vonnom, nehogy adóssággal kerüljön a másvilágra. És így csak egy gyertyára maradt pénz, uram.“

Alig voltam tíz percet szobámban, amikor egy kínai leány lépett be. Valószínűleg valaki iderendelte — gondoltam — és ebben a nagy házban eltévesztette az ajtót. De már az ágyam szélén ült, szomorú szemekkel bámult, mint a borjú a vágóhídon és fojtott hangon mondta: „A te barátod Csen-Lü, meghalt uram.“

Pénzt nyomtam a markába, dolgait az ágyról felszedtem és a hóna alá nyomtam. Kezemmel udvarias, de határozott mozdulatot tettem. Uram, ma még nem ettem — szölt szerényen.

Nem voltam embertelen és éhes is voltam. Így történt aztán, hogy éjjel kettőkor a szobámban rizst ettünk és valami zsíros tésztát. „Ugy fáj, hogy az ember még ennyi szomorúság dacára is dalolni kénytelen“, csicseregte a kicsi, amikor már jólakott. Amíg szűk ruháját igazgatta, gyengéden kitoltam a szobámból. Egyszerre szívesen távozott.

Csak tíz perccel később vettem észre, hogy az órám is szívesen távozott. Ezért volt hát egyszerre olyan sürgős a kisasszonynak — gondoltam — és utána eredtem. Néhány utcát megkerültem, de a kicsi már eltűnt. Minden üres volt, csak néhány riksa állt ott és a házak sarkában aludtak a kulik. A kicsi már régen eltűnt a komor város ezer sötét utcája valamelyikén. Miért is rohantam utána? Valóban reméltem, hogy megtalálom? Dühös voltam-e? Lehet, hogy a kicsi most nagyon boldog. Lehet, hogy egy életen át ilyen óráról álmodott, mint ahogy te is álmodoztál, Csen-Lü. És oly csábítóan fénylett ez az óra az asztalon... Már meg is bocsájtottam a kislánynak, csak még Fengnek nem tudtam.

Zsebre raktam kezeim és lassú léptekkel mentem hazafelé. Helyenként lámpák fénye világított. Macskák futottak át az utcán. Kővér patkányok szaladgáltak a csatornák mellett. Egy helyen öt volt egymás mellett félkörben. Egy fekete patkánytömeg. Az orrukat felemelték, aztán újból a földet szagolgatták. Valamit kerestek. És a lámpa sárgás fényénél megláttam mit keresnek: egy vérfoltot, amely szétfolyt és beleégett az út kővébe. Mint egy fekete-vörös virág...

Fejem fel sem emeltem, tudtam hol vagyok: a Honkong-road sarkán.

És mert újból láttam az arcod, Csen-Lü, nem tudtam Fengnek szólani, amikor újból találkoztunk. Csak nézni tudtam. Ott ült, mint rendesen a lépcsőházban, pipált és fejét magasra emelve rámmosolygott: „Akarsz egy dollárt adni uram? Kibérelném Csen-Lü riksáját, ha adsz egy dollárt...”

Mit is mondhattam. Oly közel éreztem szívemhez még ezt a kocsit is. Zsebembe nyultam.

Feng sóváran vette el az ezüstpénzt, felkelt és hangtalanul elvándorlott anélkül, hogy rámnézett volna. Csak az utca másik oldalán állt meg határozatlanul, aztán egy alig észrevehető, de határozott mozdulattal egy pincébe ment. Tudtam jól, hogy ez mit jelent. Ismertem ezeket a pincéket. Egy egész dollár: ezért már szépet lehet álmodni. Az ópium leküzdhetetlen hatalom... Mást nem is várhattam.

Hogyan is lehetne — mondanád te — az életet kibírni, amikor kegyetlen biztonsággal tudjuk, hogy rövidesen valamely útszélen fekete-vörös virágban fejeződik majd be...?

Valahányszor arcod megjelenik előttem Csen-Lü, Sanghaira gondolok. Ez a város soha sem tudott az igazságról és az emberi méltóságról — csak a végtelen vérfolyamról.

Fordította: Vas Béla.

JOG ÉS ERŐSZAK

A jog és erőszak manapság ellentétes fogalmakat jelentenek. Pedig ha közelebről szemügyre vesszük őket, hamarosan kiderül, hogy az első a másodiknak egyenes leszármazottja.

Az állatvilágban előforduló konfliktusoknak — mondhatjuk — egyedüli elintézési módszere az erőszak. Az erősebb állat elmarja, megöli, megeszi a gyengébbet; egészen egyszerű példákkal bebizonyítható tény ez. Természetesnek fogjuk találni, hogy az ősember is erőszak alkalmazásával intézte el érdekkonfliktusait. Azokban a kisebb őshordákban, amelyekben az emberek — az illetékes tudósok kutatásai szerint — kezdetben éltek, bizonyára a nagyobb izomerő döntötte el, hogy kinek az akarata érvényesüljön. Egy későbbi fejlődési fokon az izomerőhöz bizonyos eszközöknek a használata is csatlakozik, sőt nagyrészt teljesen helyettesíti s ekkor az győz, akinek jobbak a fegyverei, vagy ügyesebben alkalmazza őket. A fegyverek feltűnésével a szellemi fölény is mind-

nagyobb szerepet kap s lassanként egészen átveszi a nyers erő szerepét.

A küzdelem végcélja közben állandóan ugyanaz marad: az t. i. hogy az egyik fél a neki okozott ártalom által kényszerüljön eredeti szándékát, vagy ellenállását feladni s így a másik fél igényei kielégítésének akadálya megszűnjön. Az erőszak akkor éri el a legalaposabbán ezt a célját, ha az ellenfelet tartósan elhárítja, tehát ha megöli. Így egyrészt az ellenfél soha többé nem veheti fel újra az ellenségeskedést, másrészt sorsa másokat is elriaszt attól, hogy példáját kövessék. Az ölési szándékot bizonyos megfontolások leszelidíthetik, megmásíthatják, pl. az a megfontolás, hogy az ellenséget hasznos szolgálatokra fel lehet használni, ha megfélemlítve életben marad. Ebben az esetben az erőszak a megölés helyett megelégszik azzal, hogy leigázza és meghódítja az ellenfelet. Ez az ellenség kímélésének kezdete; ilyenkor azonban a győzőnek számítani kell a legyőzött bosszúvágyára s ezzel csökkenti a saját biztonságát. Ez tehát az eredeti állapot, a nagyobb hatalomnak, a nyers, vagy intellektuálisan is támogatott erőszaknak az uralma. Ez a rezsím — mint tudjuk — a fejlődés folyamán megváltozott, amennyiben az erőszakból lassanként jog lett. Ezt a változást az tette lehetővé, hogy az egyes hatalmasnak nagyobb erejét, több egyesnek az egyesülése paralizálhatta, kiegyensúlyozhatta. Az erőszak tehát megtörhető egyesülés által s az egyesülteknek ez a hatalma tulajdonképen már jogot jelent az egyesnek a hatalmával, az egyesnek az erőszakával szemben.

A jog tehát — mint láthatjuk — egy közösségnek a hatalma. Még mindig erőszak ez, amely kész bárki ellen fordulni, aki ellene szegül; ugyanazokat a célokat követi s ugyanazokkal az eszközökkel dolgozik; ténylegesen csak az a különbség, hogy ez már nem az egyénnek, hanem a közösségnek az erőszaka.

Még egy feltétel is szükséges ehhez az átmenethez: az egyesülés tartós és állandó kell, hogy legyen. Mert ha csupán egy hatalmasnak a legyőzése a cél s a sikeres legyőzés után az egyesülés újra szétesne, akkor az akció csak nagyon rövid ideig tartó eredményt érne el. A legközelebb ugyanis, aki elég erősnek érezné magát, megint önkényuralomra törne s a játék így állandóan megismétlődne. A közösségnek tehát tartósnak és szervezettnek kell lennie, bizonyos előírásokat kell alkotnia — ezek a törvények — amelyek eljéjét veszik a rettegett fellázadásnak; az előírások betartására szervezeteket, hatóságokat kell teremtenie, hogy ezeket a törvényes előírásokat őrizték és gondoskodjanak a jogszerű erőszakos aktusok véghezviteléről (erre valók a mi társadalmunkban a törvényszékek és börtönök személyzete, rendőrök és csendőrök, stb.).

Az erőviszonyok mindaddig elég egyszerűek, amíg nagyjából egyenlő erős egyének közösségéről van szó. A közösségnek a törvényei határozzák azután meg, hogy a személyes szabadság mek-

kora mennyiségéről kell az egyesnek lemondani, hogy a békés együttélés biztosítható legyen. Az ilyen nyugalmi állapot azonban csak teóriában lehetséges, a valóságban komplikálódik a tényállás azáltal, hogy a közösség már kezdettől fogva nem egyforma hatalmú egyéneket foglal össze, pl. férfiakat és nőket, felnőtteket és gyermekeket, majd a háborúk következtében győzöket és legyőzötteket, akikből később urak és rabszolgák lesznek. A közösségben most a jog az egyenlőtlen hatalmi viszonyoknak a kifejezője lesz. A hatalmasok testére szabják s a leigázottaknak csak kevés jogot hagynak. A közösség jogviszonyait ezáltal két oldalról fenyegeti egyensúlyzavar. Egyrészt egyes hatalmasoknak az a kísérlete, hogy lerázzák magukról a mindenkire érvényes korlátozásokat s a joguralmat visszaváltoztassák erőszakuralomra; másrészt az elnyomottaknak az az állandó törekvése, hogy több hatalmat szerezzenek maguknak s ezt a törvények megváltoztatásával el is ismertessék. Ez az egyenlő jogokra való törekvési hajlam különösen akkor válik jelentőssé, ha a közösségben eltolódás áll be a hatalmi viszonyokat illetően, ami különféle gazdasági vagy történelmi momentumnak lehet a következménye. A jog azután vagy alkalmazkodik az új hatalmi viszonyokhoz, vagy pedig — és ez sokkal gyakoribb — az uralkodó hatalmi csoportok nem hajlandók a változást figyelembe venni, ami aztán lázadáshoz, tehát a jog időleges felfüggesztéséhez vezethet, valamint újabb erőszakpróbákhoz, amelyeknek befejezése után egy új jogrend lép életbe.

Láthatjuk tehát, hogy egy közösség keretein belüli érdekkonfliktusoknak erőszakos elintézését nem lehetett elkerülni.

Nézzük meg most, mi van egy közösség keretein kívül. Az emberiség története állandó sorozata a konfliktusoknak egy közösség és egy vagy több másik közösség között, kisebb és nagyobb egységek között, törzsek, országok, népek, birodalmak között és ezeket a konfliktusokat csaknem mindig a háború erőszakpróbája útján döntik el. Pedig a háború nem a legalkalmasabb eszköz ehhez, mert a hódítás eredménye rendszerint nem tartós; az új egységek megint szétesnek, az erőszakosan egyesített részek új konfliktus-helyzetet teremtenek, amik aztán megint erőszakos elintézését követelnek, pl. Osztrák-magyar monarchia. E tekintetben az emberiség történetében csak annyi változást látni, hogy az azelőtti számos, szinte folytonos kisháborúkat ritkább, de annál pusztítóbb nagyháborúk váltották fel. A háborúk kikerülése csak akkor lenne lehetséges, ha az emberek egy központi hatalmat létesítenének, amelyre aztán átruháznák a döntést minden konfliktus esetén. Ez azonban csak akkor érne valamit, ha egyidejűleg a szükséges hatalommal is felruháznák.

Az első ilyen praktikus kísérlet a történelemben a Népszövetség, amelynél azonban a második fontos feltétel nincsen teljesítve. A Népszövetségnek ugyanis saját hatalma nincs s nem is lehet, amíg a tagjai a saját hatalmukról, vagy annak legalább egy

részéről a Népszövetség javára le nem mondanak. Erre viszont manapság nincsen kilátás. Minden jel arra mutat, hogy ma még nem lehet a reális hatalmat az eszmék hatalmával pótolhatni.

Mindebből azt a fontos következtetést vonhatjuk le, hogy a jog, amely eredetileg nyers erőszak volt, ma sem mondhat le az erőszak segítségéről és alkalmazásáról. Ha mégis lemond róla, olyan helyzetbe kerül, mint pl. a Népszövetség, amely ugyan minden tagjára érvényes határozatot hozhat, de nincsen meg a hatalmi szervezete, az erőszakszervezete, a népszövetségi katonaság és a harci gépek, amelyek a határozatoknak érvényt szerezhetnének. Hiszen — mint Elie Faure teljes joggal figyelmeztet bennünket — Krisztus sem a béke szavaival üzte ki a templomból a kereskedőket...

Az államoknak sem szabad visszariadniok attól, hogy a saját részükről is erőszakkal védekezzenek — az értelem és a többség igazságos érdeke nevében — ha akár az egyénenként, akár a közösségekben, akár más közösségekben erőszaktünetek jelentkeznek. Hiszen ha a békeszerető, demokratikus államok leszerelnének s minden áron, kizárólag békés eszközökkel igyekeznének rendet teremteni a világban, az erőszakon alapuló regressziós államok pedig az erőszakot használnák ugyanerre a célra — mint ahogy ma tényleg azt is használják — akkor rövid időn belül az erőszakállamok teljesen leigáznák a demokrata államokat és viszszaülednének a jogrendből az erőszakrendbe. Egyes regressziós államokban ezt ma már meg is figyelhetjük.

A demokratikus kor a jogot ültette az emberek lelkébe az erőszak helyett. Az utóbbi években azonban az erőszak mindezt le akarja rombolni, amit előrehaladó történelmi korok felépítettek. A jog és erőszak viszonya veszedelmesen eltolódott az erőszak javára s az erőszak esetleges győzelme minden kulturális vívmányunkat fenyegeti. Egészen akut veszély ez, amely ellen védekezni kell. Fenn kell tehát minden erővel tartani a jog eszméjét és megőrzésének a vágyát az emberekben s ezen a téren úgy az államoknak, mint az embereknek a maguk életével kell példát mutatniok. Az élő példa egyúttal a legjobb morális hatóerő is. Ha az élő példa bizonyítja a demokratikus, jogi alapon álló rendszer pozitívabb voltát, akkor ez egyszersmint a legjobb propaganda is s ezáltal a leghathatósabb gátja a köztudatban az erőszak terjesztésének. A társadalom gazdasági hatóerői elvégzik a társadalmi formák változtatásának nagyobbik részét; az emberektől és szervezett alakulataiktól függ, hogy ez a legkisebb áldozattal s a folytonosság fenntartásával az emberi értékek átmentésével történjék és az emberi fejlődésben haladást, ne pedig kataklizmát jelentsen.

A jog és erőszak mai szembeállítása egyéni síkon azt jelenti, hogy az emberi lélekben már-már fejlődő közösségi érzést, amellyel a többség érdekének alá tudja vetni magát, aláásással fenyegeti az egyéni ösztön-hullám, ahogy társadalmilag ugyanezzel fenyegeti az állam életének szervezett, meghatározott rendszerét a tekintélyi államok önkénye. Minden esetre mindannyiunknak kötelessége a

köztudat ébrentartása és demokratikus értelembeni nevelése. Az államoknak a feladata pedig: fenntartani a folytonosságot a jogon épülő társadalmi rend és egy eljövendő kor között.

A jugoszláviai magyar ifjuság tradíciója, valamint jelenlegi beállítottsága kapcsán is a jogrend pártján kell lenni az erőszakpárt helyett, de nem a semmittevő, gyáva, mindenbe már eleve is belenyugvó jogrend pártján, amely a saját jót felfogott érdekében hasonló erőszakos eszközöktől sem riad vissza, mint amilyenekkel ellenfelei támadják.

Schmidt János

A GUTENBERG-ALBUMBA

Ira: VÖRÖRMARTY MIHÁLY

*Majd, ha kifárad az éj s hazug álmok papjai szűnnek
S a kitörő napfény nem terem áltudományt;
Majd, ha kihull a kard az erőszak durva kezéből
S a szent béke korát nem cudarítja gyilok;
Majd, ha baromból s ördögből a népszaroló dús
S a nyomorú pór nép emberiségre javul;
Majd, ha világosság terjed ki keletre nyugatról
És áldozni tudó szív nemesíti az észet;
Majd, ha tanácsot tart a föld népsége magával
És eget ostromló hangokon összekiált,
S a zajból egy szó válik ki dörögve: „Igazság!”
S e rég' várt követét végre leküldi az ég:
Az lesz csak méltó diadal számodra, nevedhez
Méltó emlékjelt akkoron ad a világ!*

MI TÖRTÉNT KINÁBAN?

A 16-ik század derekán az északnyugati pusztákról lezúduló nomád mandzsu törzsek megdöntik a kínai nemzeti Ming-uralkodóházat. A hódító mandzsuk fegyveres sikereit elősegítette a Kinában az időben dúló belső harc. A Mukden falai alá érkező mandzsu harcosokat a kínai agrártartományokban ugyanazidőben fellángolt parasztzendülések elnyomására a kínai reakciós császári generálisok hívták segítségül. Az elnyomó rétegeknek ősrégi és mindmáig bő — bár kétes — sikerrel alkalmazott módszerével találkozunk itt. Napjainkban Franco spanyol tábornok olasz, német és marokkói arab zsoldos-seregekkel perzselteti föl a spanyol városokat és a halászfalvakban hálójukat fonó öreg katalánok házanépét, a baszk bányák, aragóniai hegyek, andaluziai kertek törzsökös spanyol-népét, Ferdinánd és Izabella katolikus, de most már köztársasági utódait mórokkal öleti Franco, a nemzeti szabadságjogokat védő, csaknem csupaszon védekező polgári népet. Egy kínai Franco — Vuszankvei tábornok — a 16-ik században, a ma is véresen szereplő Senszi és Sanszi tartományokban fellázadt parasztokat elnyomni hívja a mandzsukat. De a mandzsuk, miután elfoglalták a kínai Dózsa-seregektől Pekinget és a zendülő paraszttömegeket

megsemmisítették, — nemcsak a pórnépek gyűjtöttak temesvári tüzeket — nem voltak kiméletesek a kínai reakciót szolgáló mandarinokkal szemben sem, bizony Majorcát játszottak a mandzsuk, befészkelődtek, lehorgonyozták magukat a meghódított földön és berendeztek maguknak egy olyan politikai rendszert, amelyben hatvanezer mandzsú és százezer velük rokontörzsbeli uralkodott a több százmilliónyi népen. A kínaiakat, meghódolásuk jeléül, varkocsviselésre kényszerítették új urai; ettől az időtől kezdve idegen uralkodók, a mandzsuk ültek a kínai császári trónon 1912-ig, dr. Szun-Jat-Szen diadalmas forradalmáig, a nemzeti megújulás nagy forradalmáig, a jelen események kapujáig és a négyszázötvenmillió kínainak törhetetlen egységbe olvadásáig, ami 1912 óta erjedt és most valósággá vált.

A 17-ik és 18-ik században az Indiai és Atlanti oceánon lejátzódnak a gyarmati háborúk. A Csendes oceán nyugati részének emez imperialista célzatú küzdelmekben semmilyen vagy igen kisarányú jelentősége van. Japán ekkor a birodalom nagy egyesítőinek, Nobunaga-nak, Hidoyoshi-nak és Tokugava-nak vezetése alatt — nyilván valamely nemzeti-vallási-mithikus, jövőbenező profétikus államelvől — elzárkózik a külvilágtól. Ez a Tokugava-korszak, amely 1636-tól 1868-ig tart, belföldön az egyensúly szigorú politikájának ideje volt és Japán megmenekült India és Kína sorsától. Kína partjain ekkor kezdtek terjeszkedni a külföldi nagy tengeri hatalmak képviselői, a különböző kereskedelmi társaságok. Az egész kínai kereskedelem a „Keletindiai Társaságok” kezébe került. Ilyenekkel ma is találkozunk, mint a jövődő imperialista háborúk bacillustelepeivel. A közelmúlt délamerikai háborúja Paraguayban, ilyen „társaságok” — gummi- és kaucsuküzletek — kapitalista bacillustenyészetének védelmében és érdekében folyt. A 18-ik században tehát a kínai kereskedelem életét és halálát a Brit-Keletindiai Társaságok irányítják, méhükben és erszényükben hordva a 19-ik század véres esztendőit, ópiumos, degenerált kínai nemzedékeket, bitang generálisokat, árulókat és szentté avatandó hazafiakat, anarchistákat és a III. internacionáléhoz tartozó, feddhetetlen érzésű kínai nacionalistákat. Továbbá megszámlálhatatlan hittérítőt, külföldre vándorló profitot és külföldre vándorló kínai hajófűtőket, vért és szennyet, de drágakövet is, megszámlálhatatlanul, emberben, merénylő kínai diákokban, mint azt Malraux-ból, Kisch és Smedley-ben, de Bertrand Russelben is olvashatjuk.

A társaságok Londonból és Manchesterből indultak ki, de Lisszabonból is, később Vancouverből és Friscóból, Münchenből, majd Vladivosztk és Nagasaki is megjelent az osztozkodásnál és méhükben és erszényükben hordták a huszadik század Kinájának történelmét és az egy év óta pusztító kínai-japán hadüzenetnélküli háború minden iszonyatát. De Kína számára ez az idő a „most vagy soha” ideje. A japánok elleni háború — háború Kináért, Kína szabadságáért, igazságáért és bosszúáért, a múltért és jövőért. Ez a háború Kína jövőjével terhes, de a mienkével is, Európa

keletén és nyugatán egyaránt. A társaságok gazdasági politikája egyrészt, másrészt a sokat háboruskodó mandzsuk szípolyos adórendszere ellenállásra, majd ellenszegülésre készítette a kínai földművest, mint a tenger árja nőtt az elégedetlenség és 1796-ban, XVI-ik Lajos, francia király lefejeztetésének idején a forrongás már nyílt lázadásban tört ki. A nagy francia forradalommal egyidőben kirobbanó szecsuaní népforradalom, a „fehér lótusz” felkelés hét évig hullámozott a kínai földön s bár ezt, majd később a honáni és csillii lázadást a mandzsuk tatár és mohamedán zsoldosok segítségével leverik, nem akadályozhatták meg utóbb a nagyjelentőségű és nagy eredményeket elért Taiping-lázadás kitörését.

A szecsuaní lázadás idején, amikor Párisban a Grève-téren nyikorgott a gyászos kordé a kövér Lajos királlyal, Észak-Amerikában az új haza új lakói már szövegezik az államalapítás okmányát, amely kimondja, hogy az „Unió alkotmánya semmiképen és semmiféle értelemben nem nyugszik a keresztény valláson”. Kimondották azt is az államok, hogy „minden ember egyenlőnek és szabadnak született”, mégis Washington György, a függetlenségi harc vezérének házában is volt rabszolgakereskedelem, amely akkor virágkorát élte. Különböző korok különböző elnevezéssel keresztelték meg a mindig dolgozni kényszerülőket. Anglia, Spanyolország és Portugália, a tengeri kalmárnépek voltak ezidőtájt a búsán jövedelmező rabszolga-világkereskedelem legnagyobb kupecsei. Nemsokkal ezután egy korzikai hadnagyot látunk Európa élén, a vörös forradalom sápadt vitézét, Itáliában vezette dicsőséges hadjáratait, Artur Schoppenhauer nevű gyermek ekkor már tudott beszélni és a weimári hercegi udvarban élt és udvarolt Stein bárónénak Goethe, az örök időben egyetlenegyszer, egyetlenegy példányban. De 1818-ban, alig Waterloo után megszületik Marx Károly, száz évvel a versaillesi békekötés előtt és 1819-ben átkel az Óceánon az első gőzhajó, a „Savannah”. Ugyanekkor szavazták meg Angliában az első gyáripari törvényt, mert már ekkor törvényszerűen szűkség volt rá, tehát szükség volt, hogy Marx megszülessék és vele egyidőben a haladás hajója átfüstölje az Óceán szűz levegőjét, 327 évvel azután, hogy San Salvador földjére lépett a kereszttel kezében a genuai Christopho Colombo. Európa ismeri már ekkor a munkáskérdést és messze valahol, Pozsony városában a diétán ismeretlen, bátor, szent lángolások kezdenek izzani egy lusta, de kárhözatosan szép és szertelen földön. A fülek ballani kezdik a szót: szocializmus. Szabadságról suttognak és harcolnak és most márciusban kellett volna a nagyidőkhöz méltóan megünnepelni a Nagy Március kilencvenedik évfordulóját. Most szerte a világban hadak dúlnak és népek védekeznek az erőszak ellen, akár a 16-ik század mandzsui ellen a kínai parasztok, hát annyi vért annyi évszázadon át hiába ontoltak volna? A gabság és bűn, bérencek mindig vérbefojthatnak minden szép jó szándékot, szép és jó szándék hirdetőjét, az embert?

A Taiping, az „örök béke” mozgalom 1850-ben robbant ki Kinában. Külsőleg függetlenül az akkor európaszerte lángoló 48-as

nemzeti forradalmaktól, (különös, hogy Ferrero, a híres történelem-tudós most mutatta ki, hogy 1848 Párisában, Berlinjében és Bécsjében az arany inflációja minő hatással volt a forradalmak kitörésére és irányára) de itt is ugyanazok a belső történelmi fejlődési gráduszok és gazdasági gémberedettségek és igazságtalan gazdasági ígék és beváltatlanul maradt ígéreték rengették az állami élet gerendáit. Itt is, ott is iszonyú gazdasági örök tátongtak a nemzeti közösségeken belül.

A Keletindiai Társaság, egy roppant nép kiuzorázására alapított konszern, keletkezésekor — Erzsébet királynő idejében — tengeri kalózokból rekrutálódott, utóbb tőkés kalandorok, bankárok kezébe került. A tőkés uralom térhódítása a gazdasági fejlődésben egyébként is az elmaradt Kinában végzetesebb következményekkel járt, mint Európában, az ellenállás lehetőségei is kisebbek voltak, mert az uralkodó rétegek cinkosságra léptek és lepakliztak a harcsló, harambaisai gazdasági rendszert űző külföldi tőkéslovagokkal és ezek legmagasabb protektoraival, a kapitalista kormányokkal. A társaságok érdekvédelmében azután megjelentek a csatahajók és büntető expedíciók. A nép ellen, a külföld zsoldjában! Napjainkban újból kísért, más modulációkkal, ez a régi dallam.

1850-ben a Taiping megtiltja az ópiumszívást, lerombolja a prostitúciót, helyette népiskolákat nyit. Ám a Taipinget a külföldi pénzcsoportok és érdekeltségek a kínai reakció erkölcsi segélynyújtása mellett elfojtják. Ekkor történt, hogy Szencsianggen generális százezer parasztot lefejeztetett és kerek 14 év alatt az „örök béke” mozgalom híveiből húszmillió kerekfej hullott le a rizsföldeken. Pekingbe pedig diadallal vonul be az európai civilizáció és kulturfőlény, az európai tőkés nagyhatalmak vitézei és vigécei; innen a kínaiak határtalan fehérgyűlölete. A távolkeleti piac beláthatatlan hasznot rejt magában a külföldi tőkés hívei számára, a kínai kincseskamrákat ellepik angolok, franciák, németek, cári oroszok és osztozkodnak Konfuce földjén, a Hoangho és a Jangce völgyén. Az európai kulturdölyf Kinába exportálja magánjogi és közjogi terméstárának legszebb lapjait: a területenkívüliség megalázó mérgét, konzuláris hatalmat, a vámmentesség zónáját, szabadkikötőket bankokkal és lupanárokkal, ópiumot, hittérítőt, elevátorokat, gyarmati orvosokat, fehér tengerészegyenruhát, fényt, pompát, politikai varázslatot.

A kuli dolgozott, görnyedt, aludt az ópiumtól és kezdett ébredni és köszörülni, kalózkodott, bandita volt, tábornok lett és kezdett nacionalista lenni. Kezdett nézni és látni. De már csak akkor, mikor a Taiping leverése után az angolok mellett amerikaiak, franciák, németek, svédek, oroszok és 1894-ben Japán is belemar a kínai testbe és a világ gazdag nemzetei mind eljöttek a Sárga tenger partjaira, Kantonba, Sanghaiba, Makaoba, hogy tépjék a tehetetlen kínai sárkányt, az alvó nagy bálványt.

A „boxer-lázadás” 1900-ban rázta fel Európát, „az igazságos harmónia ökleinek társasága” forradalmasította a kínai népet a

betolakodó idegen tőke ellen, nagyon Majorcát kezdtek játszani a külföldi hatalmak, a lázadást természetesen elfojtották, jött a megtorlás, a kulturátlan népek ellen fentartott európai harcmódor és eljárás: a büntető expedíció. A győztes forradalom azonban nem késekedhetett sokáig, 1911-ben egy idealista orvos, dr. Szun-Jat-Szen állt a szent háború élére, nacionalista forradalmat szított, igaz nacionalista forradalmat, kínai népi lázadást. Győzelme nem volt teljes, mert a kínai reakciós tábornoki klikkek és a velük rokonszenvező hatalmaskodók, a legnagyobb ellenséggel, Japánnal lepaktáltak és a forradalmat megbuktatták. De forradalma tovább él és 1917-ben a győztes orosz forradalom hatása alatt újra lángba borul a Távolkelet népeinek ébredező lelkiismerete. Japán azonban ekkor már telhetetlen, a világháború nem elégítette ki, szemlélődött és készülődött megcsinálni a maga távolkeleti nagyháborúját. Ezt több etapban, beosztással, mértéktartóan, következetesen viszi véghez.

Japán legújabb története, amely 1868-al kezdődik, a japán imperializmus korszaka, a német nagyhatalmi törekvéseket messze túlhaladó fokot elért japán imperializmusról külön fejezetben kellene szólnunk, az ezzel és a most egy év óta harcolt háborúval kapcsolatban szükségszerűen elkövetkezendő krachról, összeomlás eljövételéről, japán forradalomról és Szun-Jat-Szen harcáról külön kellene írunk. Minderre azonban a lap keretei és előírányzott programja nem ad teret. Később, adandó alkalommal még visszatérünk e kérdésre, annál is inkább, mert a háború még korántsem ért döntő fázisához.

Az események — szerény eszközeinkhez képest vázlatosan előadott képéből így is kitűnik a vonal, amely a japán-kínai harchoz elvezetett. A harchoz, amely Kína számára egész Kína harca minden betolakodás, minden japáni és európai imperializmus ellen. Ez a végső harc — Japán tudja ezt és nem tűrheti, hogy Kína nemzetileg, politikailag és gazdaságilag egybeforrjon, megerősödjék és ne legyen tovább is nyitott kapu a szigetek felől induló invázió részére. Nem akarja elveszteni a kínai piacot, ezért a harc, Kína részéről pedig szent háború az öntudatra ébredt nemzeti demokráta Kináért. Kína e célból militarizálja folyamait is, kitépte gátjait a Sárga folyónak, ezer és ezer hektár földet áraszt el a Hoangho, de az a dacos, bosszúálló folyó, a fékezhetetlen és büntető folyó most japánok ezreit temeti piszkos hullámaiba. Bertrand Russel monda: „A kínaiak tartósan ki nem kerülhetik az idegen hatalmak uralmát, hacsak nem válnak katonai hatalommá; vagy pedig a külföldi hatalmak szocialistákká.”

Kína kezd katonai hatalommá válni, már a folyamok is militánsok, küzdők, harcosok. Russel tételének második fugája még nem került műsorra. Európa sok háborútól terhes földje még csendes, mint Petőfi mondta, a legnagyobb viharban: „Európa csendes, újra csendes.”

HARMINCÖT ÉV UTÁN OTTHON

Utazom haza.

Rongyos bácskai kubikosok versest bólongatnak a döcögő vonattal. Valahová délre mennek ezek a kopottarcú, kopottruhájú emberek — szerencsétpróbálni.

Annyi sok csalódás után újra csak új remény. Beszélgetnek.

Elkeseredett panasz, passzív lázadás a beszédjük. Sóvárgás egy jobb, egy szebb, egy emberibb után. De csak sóvárgás és semmi tenni-akarás.

Mikor már Sentát elhagytuk, nem figyelem őket — magamba nézek...

Ezer és ezer régi emlék közé fúródnak gondolataim és ezer meg ezer kérdést ráz fel a nyomában.

Vajjon változott-e, vajjon ment-e valamit is előre? Vajjon megcsapta-e az új idők új szele; avagy áll, áll és vár. Várja, hogy lökjék, hogy lódítsák valamerre s aztán majd ő is azt teszi, amit oly sokan mások: semmit.

Vajjon találok-e új embereket új akarással, új életet új faka-dással; avagy csak a régieket más ruhákban: a régi halált más koporsóban?

A határnál zakatol a vonat, csak még néhány pillanat s az adai földön leszek, otthon.

Kinézek az ablakon s szökén megcsillan a Tisza. Itt a nagy kanyar: a sárga part.

Régi gyerekkor: parti fecskék, — siró, csupasz fiókák, — apró, zöld tojás-kák... Cseh templom, — kőkecske, — kincsek... János bácsi, az öreg csősz.

Egy mese, amit annyiszor elmesélt az öreg, ha felcsónakáz-tunk erre s hazulról elcsent pálinkával lekenyereztük őt.

Valamikor ezen a helyen mesélte az öreg. Itt a sárga part-nál állott a régi község, csehek laktak benne. Itt, ahol a sok téglatörmelék van, állott a templom. A cseh templom. A nevét már rég nem tudja. Mások se tudják. S ha szemeink sarkából valami tamási mosolyt vett észre, rögtön hozzátette: — Nem hiszitek? Itt van a kőkecske is, aki a templomból visszamaradt. Valamikor, még az ő gyermekkorában, egész volt, meg volt a feje is, a szarva is. A hasában meg valami csörgött. S egyszer — miként az öreg mesélte — jöttek Csehországból urak, díszes hintón, nagy kalapáccsal és leütötték a kecske fejét s a nyakán csak úgy ömlött a rengeteg kincs, az arany. Aztán továbbáltak.

A faragott kódarab, valami állatforma, ott hevert valahol a parton. A szántóvető parasztok boronaterhelésnek használták. De a hivatalos följegyzések erről a régi meséről, — amit pedig szél-tében mesélnek az arrajárók, — különösen a tiszai halászok, semmit sem tudnak.

A hivatalos adatok alapján még a mohácsi vész előtt a köz-ségnek nyoma sem volt. A környéken Asszonyfalva nevű hely terült el.

Valamikor a török hódoltság végén keletkezhetett a régi község és nevét a török »hada« szóról kaphatta, amely szigetet jelent. Valószínűleg azért, mert keletről a Tisza, míg nyugatról az Osztrov-fogja körül. Bár ez a bara, ma már jelentéktelen árokká zsugorodott össze s csak magas vízálláskor juttat az adai szegényeknek ingyen kosztot: halat, ha sikerül »meglopniok«.

1440-ig a község közelében Peszér nevű falu feküdt, amely Brankovics szerb fejedelem kezén volt, de ez később elpusztult.

1694-ben Cernojevics Arzén pátriárka vezetése alatt bejött szerbek talepedtek le s a község Osztrovó nevet kapott, ami ugyancsak szigetet jelent.

1714-ben határőrvidék lett s a temesi bánságnak 1723-ban kiadott térképén, mint Ada — Hatta szerepel.

1736-ban 69 katonát kellett szolgáztatnia s az adót 200 polgáron hajtották be.

1791-ben megszűnt határőrvidék lenni s Bácsmegye községévé válik.

Ezeket a hivatalos feljegyzéseket a község határ-részeinek nevei érdekesen dokumentálják. S ha a háborúelőtti hivatalos fórumok több lelkiismeretességgel végezték volna ebben az irányban kutatásaikat, úgy ezeken az elnevezéseken elindulva érdekes fényt deríthettek volna e község, de általában minden bácskai község történelmi multjára, mert a határ egyik szántóföldrészét, Brankovics szerb fejedelem birtokát képző „Peszér“ község után „Pecér“-nek, egy másikat „Macedóniá“-nak, egy harmadikat „Budzsák“-nak keresztelték el a régi öregek, ami kétségtelenül a szlávok hagyatékai.

Van viszont a község határában egy gémeskút, amelynek a neve megcáfolja, de legalább is kétségessé teszi a háborúelőtti hivatalos feljegyzések ama adatait, hogy a község a török hódoltság végén keletkezett volna.

Ugyanis az úgynevezett „ugar“-ban áll az a kút, amelyet egyesek szerint „tatárszelói“ kútnak, mások viszont „tatárcellai“-nak, míg vannak, akik a „Tatársellő“ név helyessége mellett hitelnek.

Az erre vonatkozó mondák megegyeznek abban, hogy a tatárjárás idején már valamelyes település volt ezen a környéken.

De a szlováktelepülés valódisága mellett a község lakóinak még ma is oly nagyszámú idegen eredetű nevei a legfényesebben tanúskodnak — bár viselőik kézzel-lábbal tiltakoznak — szláv-származásuk ellen.

De hiába. Ilyen nevek ellen, mint Szpuszenyik, Vreckó, Jancsek, Vojacsek, Dobrotka, Hlavicska, Szincsek, Lipták, stb. stb., hiába minden magyaroskodni-akarás.

Ezek tények. De igen sok Tóth, Horváth és Cseh nevezetű „tősgyökeres“ magyar név szerepel az adai adófizető polgárok névlajstromában, akiknek ősei kétségtelenül, mint az illető nemzet

(cseh, horvát vagy tót) becsületes tagjai kerültek akár Mária Terézia, akár II. József ideje alatt erre a környékre.

Befutottunk az állomásra. Kiszállok. Ismeretlen emberek nyüzsögnek. Bucsuszkodnak körülöttem s én Ada-szülötte, úgy állok közöttük mint egy jött-ment, akinek semmi köze sincs az egészhez. Most láttam csak mily hosszú idő mult el gyerekkorom óta, mert a község nyugati telén a régi „Gunaras” helyén egészen új falut találtam. Mikor régen elmentem, alacsony, kis viskók sorakoztak egy uccahosszat végig, s most több hosszú, egyenes, párhuzamos és kereszt-uccákkal átszelt háztömeg fekszik előttem.

Csinos, fehérremeszelt, kékkel „elhúzott”, tiszta cserepes házak váltották fel a régi nádas viskókat.

Most egészen más... De csak kívül. Belül épp oly alacsony, dohos a „hátulsó ház”, ahol a „gazda” és családja lakik, mint akkor, még a háború előtt. Ablakain még mai is — épp úgy, mint akkor — az ucca porával a tüdővész bacillusai járnak gyilkos táncukat.

Benyitok az egyik házba. Valakit keresek — egy régi ismerőst. Nincs. Nem ismerik. Tovább megyek. Talán arébb, talán feljebb. De itt is hiába. És így — ezzel az ürüggyel járom végig a falut. Hol itt, hol ott nézek széjjel.

Ugyanaz a kép mindenütt. Az ember nincs otthon, kint van a piacon — a köpködőn — hátha kapna munkát, mert bár szezon van, mégis kereset, csak az, amit a család keres — a gyártól.

Apraja-nagyja gombot „tüz”, lyukat varr, gummit vág, bádógot présel, csatot gyárt, foggantyúkat politúroz, esernyőt állít össze. S ki tudná elsorolni, még mit, mit nem. Így játszik ki a gyárak a különféle munkásvédelmi és munkabér törvényeket, no meg a forgalmi és adóelőírásokat. Mert Adán van vagy 15 gyárüzem. Apró nyolc-tizenhatéves gyerekek lányok, totyogó vénasszonyok és emberek saját odúikban napi 14—16 órát dolgoznak 5—15 dinár keresetért. Bent a gyárban minden rendben, a törvény szerint, de aztán otthon — a „ziccen”? Ide nézne csak egyszer a finánc, vagy az Inspekciya Rada, akkor alkothatna csak magának képet a gyermek-munkáról, a munkaidőről, a törvényekről, rendeletekről.

Továbbmegyek. Utam a régi vásártér mellett visz. Nem a régi már. Eltűntek a játszó gyerekek, fabódék, a gyepe, a legelő, libafalkák, s házak, valódi cseréppel fedett lakóházak emelkednek a helyükön hosszú, végeláthatatlan sorban. Elől az állomás mellett magas fordított, „úri” házak tarkulnak a hatalmas porták helyén: dobrovolyac-házak. Mig tovább, keletre minden átmenet nélkül apró, vertfalú kis „parasztviskók” szimplacserép tetői tanúskodnak arról, hogy gazdáikra bizony nehéz teherként súlyosodott a modern építkezési rendelet, amely megtiltotta a nádtetők használatát. Magyar szegények magaépítette fecskéfészkei ezek, amelyek a maroknyi porták egyik szegletében szerényen meghúzódva egykor, egy jobb utókorban hangos hirdetői lesznek annak, hogy valamikor valami

cél, valami mesterkélt ok miatt igaztalanul tettek különbséget szegény és szegény, ember és ember között.

Egy új negyedbe érek. Hivatalosan „Szenyák“, de különben csak „Pernyés“ a neve, míg a polgári irónia „Liliom“-völgynek emlegeti azért, mert az ittlakóknak még arra sem jut, hogy az esketéssel járó polgári és egyházi illetékeket leróva, törvényes formák között szülhessenek katonákat, munkásokat, hanem csak úgy, a maguk módján „összeállva“ teljesítik az emberiséggel szembeni természetes kötelességüket: a szaporodást.

Régen — gyerekkoromban — békatanya volt ez a Szenyák, gödör, árok, pocsolya. Ma az új „honfoglaló“ magyar szegények piciny viskói húzódnak meg remegve rajta s ablakoknak csúfolt, sárbatapasztott üvegtábláik sanda pislogással kémlelgetik a nap-sütéses nyári ég gomolygó felhőit, vagy az őszi borulás szürke szemfedelét, hogy melyik pillanatban áztatja majd vakondtúráshoz hasonló földhalmazzá őket.

Hogy ezekben a viskókban milyen az élet, a szociális egészségügyi állapot, ahhoz — külsejük után ítélve — nem kell egyéb magyarázat. Igazi nyomortanyák ezek, ahol az éhségen és rongyosságon kívül még a tüdővész, a skrofli és a gyermekhalandóság rekordot döntő százalékaik versenyeznek az első helyért.

Pedig Ada nem szegény község. Mintegy 27.000 kat. hold földjén kb. 13.000 lélek él. Átlag két holdnyi termőföldre jutna két lakos.

A birtokviszonyok teljesen azonosak a Vajdaság magyarlakta területeinek hasonló viszonyaival s csak mint kirívó jelenséget említem meg, hogy 500 holdas agrármaximum talán egy sincs a községben, 100—300 holdas gazdák száma sem haladja meg a huszat, míg az 50—100 holdas birtokok száz körül mozognak. A teljesen nincstelenek, a létminimumon aluliak száma pedig 8000 felé jár.

Ipara régi keletű. Már 1815-ben fenállottak Adán a kovácsok, lakatosok, kerékgyártók, asztalosok és kötélgyártók céhei s ma is mintegy tizenöt nagyipari üzem dolgozik, ahol 1200—2000 munkás talál állandó foglalkozást a fentebb leírt módok szerint. Emellett még a kisipar, különösen a vásározó cipészek, szabók, papucsosok küzködnek nagy számban a mindennapi kenyérért.

Mint megemlíthető háziipar, a kosárfonás jöhet számításba, amely néhány családnak a téli szezonra nyújthat szükös megélhetést. Ennek a háziiparnak a napjai azonban már régen meg vannak számlálva, mert ma a paradicsomszállításnál mellőzik a kosarakat és éppen úgy, mint a szilvát, szőlőt és más gyümölcsöt faládákba csomagolják. Így azután a multévi 10—12 dináros darabár helyett 4—6 dináros árért kelnek el a kosarak.

A gazdasági helyzet fotografiája hiányos lenne, ha nem tenék említést a közelmultban történt három bank bukásáról, amely

a község polgárságát, különösen a kispolgárságot, a kisparasztot s a kisiparost létalapjaiban támadta meg. Ezek a bukások mintegy 15 millió dinár veszteséget jelentettek, mely összegnek tekintélyes részét kisemberek betétei képezték, félretett házikóra-, szerszámokra- s aggkori létminimumra valók, úgyhogy az áldozatok közül ma nem egy szerencsétlen jár kilincsről-kilincse napi alalmazásáért.

Ilyen gazdasági struktúra mellett a kulturális viszonyok sem megfelelőek.

Az elemi-, az alsófokú földmives- és az egyosztályú polgári iskolán kívül, mely az 1937 őszén nyílt meg s csak fokozatosan fog bővülni — más kultúrintézmény szinte említést sem érdemel.

Van ugyan egy ötvenéves Iparos Olvasó Egyesület, amelynek alapszabályilag előírt kötelessége lenne a magyar kultúra ápolása, de ennek a kötelességének évi egy-két színelőadás jobb-rosszabb megrendezésével eleget is vélt tenni, bár a vezetőség és a tagok soraiban nem egy intellektuel foglal helyet.

Ami ennek az egyesületnek egyedüli kulturérdemét illeti, az a könyvtár, amely hozzávetőlegesen 2000 kötetet számlál. Ezek a könyvek állandó használatban vannak ugyan, de az egyesület vezetőségét mulasztás terheli, hogy nem neveli tagjait a komoly társadalmi és tudományos könyvek olvasására egyrészt, másrészt pedig, hogy a könyvek kiválasztásánál nem az új idők új szellemét érvényesíti s így a könyvtár mindig csak az események után kulloghat.

A Gazdakör helyiségében mindössze három ujságot találtam.

A kaszinó osztályintézmény. Csak jól megválasztott tagjai részére nyújt kártyát, dominót és esetleg sakkot s egy-két ujságot.

A Keresztény Ifjak egyesülete még sokkal fiatalabb, semhogy tőle valami komolyabb kulturtevékenység elvárható volna.

Az egész kulturális munka, amelyet az errehívatottak Adán elvégeznek az, hogy részt vesznek, illetve jegyet vesznek egy-két műkedvelő előadásra, amit az Iparos Olvasó Egylet, vagy valamelyik nőegylet, esetleg a két sportklub saját anyagi helyzetének javítása érdekében megrendez és itt a konvencionális tapsaikat leadják.

A még létező néhány kisebbségi tanító távol áll a tömegektől. Magyarságuk dacára — úgy látszik — nem érznek semmi érdekközösséget vele s így nem is ismerhetik lelkét, szellemi szükségleteit. De nem is tartják magyarságukból eredő kötelességnek kisebbségi sorstestvéreik kulturális s ezzel egyidejűleg gazdasági feljavulásának előmozdítását.

Ezzel ellentétben a szerbség egyrészt, mint államalkotó többség, másrészt, mint gazdaságilag erősebb tömeg sokkal előnyösebb helyzetben van. A „Srpska Pravoslavna Čitaonica”, amely még az impérium-változás előtt fennállott, mint kisebbségi intézmény vé-

gezte feladatát, most is, épp úgy, mint azelőtt, hivatása magaslatán áll.

Az intézmény, amely a szerb tömegek kulturális szükségleteit lemérte és fontosságát felismerte, ennek szolgálatába állítja minden rendelkezésre álló intellektuális erőit. Az eredmény természetesen nem is marad el.

Mint kulturális intézményt kell megemlítenem a földmunkások adai szervezett csoportját is.

Ezt a gazdasági alakulatot egyszerű, alig néhány elemít végzett földmunkások vezetik, akik felismerték a tudás szükségességét. Az elmúlt télen több komolytárgyú szabadelőadást rendeztek, amely egyedülálló Ada közelmúltjának kulturnaplójában.

A község vallási tagoltsága egyszerű. A magyarság katolikus, a szerbség meg természetesen a pravoszláv egyház kötelékébe tartozik.

A szerbség vallásossága nem mély s inkább csak a múlt nemzeti tradíciói kötik egyházához. Ezzel ellentétben a magyarságot a szinte túlhajtott vallási rajongás jellemzi. Ennek a vallásosságnak azonban még sincs meg az az erkölcsi életet irányító hatása, amit a külső jelekből joggal következtethetnénk, mert például az adai magyar anyákat és apákat mi sem tartja vissza az egyke következetes kultiválásától.

Szektákról szó sincs Adán. Vannak ugyan egynéhányan, akik otthagyták a katolikus egyházat, de ezt inkább csak személyi okokból tették és nincs általános jellege. Rendszerint az egyházi adó kivetése körül merülnek fel ezek az ellentétek és ilyenkor a kilépő adai legtöbbször az ókatolikusok csekélyszámú táborába megy át. A nazarénusok inkább a szerbség közül verbuválják tagjaikat.

A zsidóság itt is — a mostani fasiszta kilengések következményeképp — a cionizmus gyenge karjaiba menekül.

Ami az adai magyarság politikai fajsúlyát illeti, az bizony nagyon gyenge. Az adai magyar választópolgár sajnos még mindig a háborúelőtti eszem-iszomos politika iskolájának neveltje s mint ilyen a politikai hovatartozandóság fogalmaival nincs tisztában. Ezért azután a különböző demagógoskodó pártkortesek szavazógépévé válik.

Szomorú kép. Egy tizenháromezer lakosú bácskai község 35 éves jámbor vegetálása ez, amelyre a legveszedelmesebb optimizmus sem mondhat mást, mint amit Berzsenyi Dániel, a költő mond: „Multadban nincs öröm, jövődben nincs remény“.

Iványi Károly

„Művészetünk, amely azt tűzte ki céljául, hogy a gazdag osztályok mulattatója legyen, nemcsak hasonlít a prostitúcióhoz, de nem is egyéb, mint prostitúció.“
(Tolsztoj Leó.)

A MEGÚJHODÓ ESZPERANTÓ

Hogy a nemzetközi nyelv kérdése már az ókorban is aktuális volt, bizonyítja a Babel-torony építésének bibliai legendája is. A legendát alkotó zsidók a sok nyelvet a legnagyobb istenverésnek tekintették. Ez érthető is: Kelet és Nyugat közé ékelve a zsidók sok idegennyelvű néppel érintkeztek s gazdasági érdekeik elérésében nem egyszer nyelvkülönbségbe botlottak. A történelmi fejlődés azonban még sok száz évig nem nyújtott lehetőséget a kérdés megoldására.

Az ókor más népeinél sem találjuk nyomát valamely kezdeményezésnek a nemzetközi nyelv megalkotására. Ugy az ókori görög, mint a római birodalom saját nemzeti nyelvét vezette be az állami és közéletbe, a rabszolgák, akik bár sokféle nemzetséghez tartoztak, kényszerültek az állam urainak nyelvét megtanulni és azt használni. A középkor sem hozott elvi újítást. A hűbéri rendszer adottságai folytán a nép földjéhez van kötve, arról el sem mozdulhat, — a népből tehát megindul a kezdeményezés. A hűbér-urak pedig magukévá teszik a főhűbér-úr, a katolikus egyház hivatalos nyelvét: a latint.

Csak a középkori városok gazdasági megerősödése, a világkereskedelem Amerika felé való új orientációja és az új gyarmatok gazdasági kizsákmányolásának lehetősége adott némi lehetőséget arra, hogy a nemzetközi nyelv kérdése ismét felvetődjék. A külkereskedelem óriási jelentősége az európai nemzetek meggazdagodásában előtérbe tolja a világalalom kérdését a versengő nagyhatalmak között, ez pedig magával hozza a világnyelv kérdését. Természetes, hogy az újkor hódítói is a maguk nyelvét igyekeztek az elnyomott nemzetekre ráerőszakolni, mint egykor ókori elődeik. Egymásután az angol, francia, német és olasz nyelv lesznek azok, amelyeket az illető nagyhatalmak mint világnyelvet szeretnének a többivel elismertetni, — ami azonban sehogyan sem sikerül: ki-ki a magáét tartja legfontosabbnak és elsőnek. Ezért egy hallgatólagos megállapodás jön létre: minden nyelv a megfelelő nagyhatalom érdekszférájában jut használathoz. Így például: Magyarországon a német, Szerbiában a francia, stb. A világnyelv kérdése azonban továbbra is fennmarad.

A polgárság uralomra jutása és az államrend legfontosabb tényezőjévé való kialakulása azonban a nemzeti nyelvek kérdését is előtérbe hozza és így nemcsak a nagyhatalmak, hanem a kismetemek életében is változás áll be. A nemzeti nyelv igen fontos ismertető jele az emberek nemzeti hovatartozandóságának és a kisebb nemzetek épp olyan jogokat követelnek meg a saját nyelvük számára, amilyenek eddig csak a nagyhatalmakat illették meg. A nyelvi zűrzavar világviszonylatban tehát csak fokozódik.

Ugyanakkor azonban a világkereskedelem és világforgalom óriási léptekkel halad előre. Korunk ipari forradalma hovatovább egy gazdasági egység felé sodorja az egész világot. Nem csoda tehát, hogy a nemzeti nyelv ápolói és fejlesztői mellett, a nemzetközi nyelv és megértés első apostolaival is találkozunk. Az utolsó

háromszáz évben 213 világnyelvtervezetet készítettek, magában a XIX. században pedig 138 ilyen tervezet látott napvilágot.

A nyelvek bábeli zűrzavarát igazán csak a tervezetek ezen tömkelege tükrözi vissza. Az ajánlatok a legkülönbözőbb „praktikus” alapelveket foglalják magukban. Van itt képirás, számjegy, vonalak, szótárak, melyekben a szerző által kitalált, sohasem hallott fantasztikus szavak ezrei vannak. Valamennyi tervezetnek egy a hibája: mindegyik magánhordta alkotójának személyi ízlését és szimpátiáját, a fennálló viszonyokat nem vették figyelembe s főleg figyelmen kívül hagyták, hogy mindig a közösség az az erő, amely egy nyelvnek társadalmi jellegét kölcsönöz. Habár a világnyelvtervezők között nagynevű tudósokkal is találkozunk, mint Comte, Descartes, Leibnitz, stb., még sem leljük fel tervezetükben ezt a felfogást.

Ilyen viszonyok között természetes, hogy az esperantó alkotója sem lehetett szűkkeblű, csak a saját nemzeti nyelvére gondoló és azt az egész világra ráerőszakoló hazafi; dr. Zamenhof Lajos Lázár, lengyel szemorvos, maga is egy soknemzetiségű vidéken élt, ahol az érintkező nagyhatalmi érdekek véres leszámolásokat idéztek elő az emberek között, már magának a nemzetiségi nyelvnek használata miatt is. Szülővárosában, Bialisztokban a legvéresebb összetűzésekhez vezettek az ottéló lengyelek, zsidók, oroszok és németek nemzetiségi szenvedélyei. Késekkel és revolverekkel biznyitgatták nemzeti meggyőződésüket az egymásra úszított fanatikusok. Az elvakult nemzeti gyűlölködés adta meg Zamenhofnak az első impulzust arra, hogy egy nemzetközi, minden létező nemzetől és politikai nagyhatalomtól független nyelvet szerkesszen. Ez a gondolat annyira lekötötte, hogy érte nemcsak ifjúságát, de egész életét, nyugalmát, jólétét, orvosi karrierjét és a polgári élet minden kényelmét is feláldozta.

Dr. Zamenhof összes elődjeivel szemben először ismerte fel azt az alapvető igazságot, hogy a nemzetközi nyelv sikerét csak a tömeghasználat biztosíthatja. Ezért a nyelvtani részt a lehető legegyszerűbben szerkesztette meg: az esperantó egész nyelvtana 16 szabályból áll. Mondatszerkezete egyszerű, logikus és könnyű. A másik igen fontos és általa figyelembe vett szempont volt, hogy a szavak, amelyek az új nyelvben alkalmazást nyernek, létező szavak legyenek, ellentétben elődjeivel, akik csaknem mindannyian új, sehol sem használatos szavakat ajánlottak. Az esperantóban a szavak gyökerei tehát a létező nyelvekből erednek, kiválasztásukat Zamenhof úgy végezte, hogy nagy figyelmet fordított arra, melyik szó felel legjobban az általa megjelölt fogalmat és a fennálló viszonyok között melyiket használják legnagyobb területen. Első brosurájába Zamenhof mindössze 900 ilyen szógyököt vett fel, de ez a kis szám is már elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy az új nyelven levelezni lehessen. Hogy a nyelv fejlődését viszont semmi se akadályozhassa, csak a szógyököt határozta meg, így különféle képzők

szolgálnak a fogalmak pontosabb meghatározására. Az, hogy Zamenhof létező szavakat vett szótárába tetemesen megkönnyíti a szavak tanulását: telefono, banko, szociala, kulturo, problemo stb. szavak megértése igazán nem jelent nehézséget, — az esperantóban pedig az összes használatban lévő u. n. „idegen-szavak” benne vannak. Tehát már a tanulás előtt ismeretes a szavak nagy része. A szókincs szaporítása is könnyű: az u. n. afixok (elő- és utóképzők) alkalmazásával egy gyökből húsz-harminc szó is képezhető. Mindez pedig a legszélesebb rétegek számára úgyszólván előkészíti az esperantót, csak kedvező körülmények szükségesek ahhoz, hogy az tényleg a tömegek érintkezési és megértési eszközévé váljon.

A nemzetközi nyelv problémájának ezen egyszerű és mégis célszerű megoldása gyorsan Zamenhof köré csoportosította az első esperantisták lelkes gárdáját. A szerző csak egy kis, pár oldalas brosurát küldött szét a világ minden tájára 1887-ben, de ez is elég volt ahhoz, hogy a levelezés az új nyelven megindulhasson. A levelezés könnyedsége bátorságot adott az első esperantistáknak: folyóiratok, egyesületek szervezése után, 1905-ben számuk már nagyra nőtt és a franciaországi Boulogne sur Marne-ban összehívták az első kongresszust. Dr. Zamenhof megnyitóbeszédének drámai hatása volt: az egymást tökéletesen megértő, vegyes nemzeti-ségű, különböző színű és nyelvű emberek egymás nyakába borultak a nyelv használhatóságának örömeire. Azóta az esperantisták száma állandóan növekszik s ma már meghaladja az egy milliót. A kongresszust is minden évben megtartják (kivéve a világháború éveit), az idén Londonban tartják július 26-tól augusztus 6-ikáig, — amelyre 26 országból 1500-an jelentkeztek. Jugoszláviában az évi kongresszust június 5—6-án tartották meg Novi Szádon nagy sikerrel.

A mai kor embere nem fog csodálkozni azon, hogy az esperantónak is vannak ellenségei. Ezek elsősorban azok, akiknek nem érdekük a népek kölcsönös megértése, akik hazugul a fajtájukat felsőbbrendűnek minősítik és az összes kisebb nemzeteket béklyóba verni törekcszenek. Betiltják az egyesületeket, sőt még a nyelv nyilvános használatát is büntetik. Franco pl. az általa megszállt terület összes esperantistáit letartóztatta s Kordoba eleste alkalmával minden ottani esperantistát kivégeztetett. Ennyire terjedhet a barbarizmus!

A nagy világban gyakran tapasztaltam az esperantó elsőrendű hasznát. Bécsben, Párisban, Hamburgban, Sao Paoloban (Brazília), Dakárban (Afrika) nagy segítségemre volt. Az a baráti kapcsolat, amelybe különböző fajú és nemzetiségű esperantistákkal jutottam, szétszakíthatatlan. Gyakorlatból tudom és vallom, hogy az igazi béke, emberszeretet és testvériesülés nagy céljainak eléréséhez az esperantó egyike lesz a leghasznosabb eszközöknek.

HAZUGSÁG ÉS ŐSZINTESÉG

Bizalom ember és ember között csak egy hazugságmentes atmoszférában képzelhető el. Bizni csak abban tudunk, akit becsülünk, szeretünk és — akinek hiszünk.

Legyünk őszinték vagy, hazudjunk? Sokszor felötlik bennünk e kérdés valaminek kapcsán. Magánéletünkben a nap minden szakában ki vagyunk téve a hazudás kísértésének. Azonban túl magánéletünk keretein, amelyek között naponta újra és újra átgondolhatjuk, pozitívan vagy negatívan megoldhatjuk ezt a kényes kérdést — tudnunk kell azt, hogy a társadalmi élet különböző munkahelyein, a legfontosabb társadalmi funkciók végzésénél határozott és következetes álláspontot kell elfoglalni ebben a tekintetben. Három elismert társadalmi munkást: egy orvost, egy pedagógust és egy politikust kértem meg arra, hogy nyilatkozzanak: mennyire érinti a hazugság és őszinteség kérdése szakmájukat és ezzel kapcsolatban mi az álláspontjuk. Nagy örömömre a nyilatkozatok összehasonlítása után kitént, hogy mindhármuk véleménye megegyezik ebben: a hazugságnak nincs helye a társadalmi élet legnagyobb felelősséggel járó munkaköreinek betöltésénél, éppoly kevésbé mint az emberi élet bármely más területén. Beszélgetéseimet az alábbiakban közlöm.

A z o r v o s :

— Doktor úr, sokan azt állítják, hogy nem jó orvos az, aki adott helyzetben nem tud megfelelően hazudni betegének.

— Sokkal bonyolultabb a kérdés, semhogy egyszerűen ellenmondhatnék vagy megerősíthetnék. Talán akkor láthatjuk a kérdést tisztábban, ha a hazugságot szigorúan megkülönböztetjük az elhallgatástól, eltitkolástól.

— Milyen jelentősége van ennek a különválasztásnak, hiszen az eltitkolás semmi más, mint a hazudás egy módja?

— Lehet, de ne feledkezzenek meg egy szempontról: az orvosnak meg kell szereznie a beteg teljes bizalmát. Az orvos, aki hazudik, nem számíthat a beteg teljes bizalmára. Elhallgatni valamit azonban sokszor lelkiismeretbeli kötelessége az orvosnak. Először is vegye tekintetbe azt, hogy minden tudomány állandóan fejlődik és egyik sem tökéletes. Ez áll az orvostudományra is, ha ma már pontosan meghatározott elvekkel és kezelési szabályokkal rendelkezik is. Ezeknek alkalmazása az orvos személyes tapasztaltságától és tudásától függ, de akármilyen számottevő volna is, ez utóbbi, igen gyakran előfordulnak olyan esetek, amelyekben a kezelés kimenetelét lehetetlen előrelátni. Az orvostól ebben az esetben nem követelhetjük, hogy beszámoljon véleményéről. Ő ezt annál kevésbé is teheti, mert saját maga sem biztos a dolgában.

— Milyen esetben tartja Ön az őszinte szókimondást megengedhetőnek?

— Az őszinteség bármily méretű legyen is, sokkal kevésbé káros, mint a legcsekélyebb hazugság, amelynek elsősorban az orvosi tekintély látná kárát. Ha az orvos biztos diagnózisában és

intelligens beteggel áll szemben, az a véleményem, hogy őszintén feltárhatja a helyzetet, úgy a beteg, mint annak környezete előtt. Teheti ezt annál is inkább, mert a modern orvostudomány a betegségek legnagyobb részével sikeresen harcol.

— Azt hiszem, a beteg azért kérdez, mert elsősorban jó hírt akar az orvostól hallani. Talán az a súlyos beteg, akihez őszinte volt kezelő-orvosa, utólag megbánja, hogy az orvostól őszinteséget kívánt. Véleményem szerint az őszinteség csak akkor hálás, ha reményt, önbizalmat, hitet ad.

— Elhíheti, hogy az orvos is ilyenkor a legkönnyebben őszinte, de ne felejtse el, hogy a beteg, aki nincs tisztában betegségének komolyságával, károsan befolyásolhatja a kezelést s árthat magának. Természetesen tragikus esetek is előfordulhatnak, elvértve úgy az egyik, mint a másik esetben. Egy ilyen esetet Önnek is elmondhatok. Néhány évvel ezelőtt egy művészember jelentkezett az akkoriban legismertebb rákспециálistánál. Hangsúlyozta, hogy ő maga intelligens ember, aki nem fél a haláltól s aki az életet filozófusi magaslatról nézi és ezért meg kell tudnia az igazat. Az orvos megvizsgálta és megállapította a rákot. Néhány nap múlva az orvos azt olvashatta a napilapokban, hogy az illető művész öngyilkosságot követett el.

— Ebben az esetben az orvosi őszinteség káros volt, nemde?

— Nem az őszinteség volt káros, hanem a páciens volt gyenge. Az adott esetben egy kezdetleges rákról volt szó, amelyet lehetett volna gyógykezeltetni.

— Még egyet szeretnék hallani Öntől. Vajjon az orvos kötelező diszkrécióját mennyiben érinti eredeti kérdésünk?

— Az orvos hivatásbeli titoktartása törvényileg kötelező. Az orvos, akinek így meg van kötve a keze, sok esetben nem mondhatja meg az igazat. Vegyünk például egy ilyen esetet: egy vőlegény, akinek esküvője közeledik, szifiliszben gyógykezelte magát. Nem hallgat orvosa tanácsaira, mindenáron meg akar esküdni menyasszonyával mielőtt kigyógyulna. A menyasszony vagy annak szülei valahogyan tudomást szereznek a dologról és elmennek érdeklődni az orvoshoz. Neki azonban kötve van a keze és nem mondhat semmit. A házasság létrejön. A következményeket el lehet képzelni. Az a meggyőződésem, hogy az ilyen és hasonló esetekben az orvost mentsék fel a titoktartás kötelezettsége alól, mert így sok szerencsétlenséget kerülhetünk el.

A pedagógus:

— Hazugság!? Kérem először is tisztázzuk a hazugság fogalmát. A hazugság úgy, ahogy ön mondja nem jelenthet mást: mint valakinek jóakarátú vagy rosszakarátú félrcvezetését. Ami ezt a hazugságot illeti, azt hiszem megegyezhetünk abban, hogy nincs rá szükség.

— Eszerint?

— Máshogy kell feltenni a kérdést. Például így: feltétlenül őszintének kell-e az embernek lenni?

— Ezt Ön természetesen tagadja?

— Igen. A tanár, az orvos csak akkor felelhet meg hivatásának, ha a tanítvány illetve a páciens értelméhez, lelki teherbíróképességéhez tudja viszonyítani őszinteségének mértékét. Kötelessége az, hogy bizonyos körülmények között ne legyen őszinte: a tanárnak pedagógiai, az orvosnak higiéniai céljai vannak és első sorban ezeket kell elérniük.

— S ezek a célok az őszinteség szem előtt tartásával nem érhetők el?

— Nem szabad mindent szigorúan venni: mi eleven érző, fejlődő anyaggal dolgozunk, amely millió változatokat mutat. Ahányféle változat, annyiféle akció szükséges a megfelelő reakció eléréséhez. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy ahány ember annyiféle nevelési elv, hanem csupán azt, hogy adott esetekben megtaláljuk a hozzáférkőzés leghálásabb módját.

— Szóval embere válogatja!?

— Ugy van. Vegyünk például egy ilyen esetet; egy fiú rossz tanuló a középiskolában, mindenki azt hiszi, hogy legalább is „vízfejű”. Ahogy azonban kikerül az egyetemre, mint valami belső titkos gombnyomásra megelevenednek benne a lélek erői. Kitűntetéssel teszi le vizsgáit. Képességeit s intelligenciáját bárki hajlandó elismerni. Mi volt a titka ennek a változásnak? Tapasztalataim alapján azt mondhatom, hogy a legtöbb ilyen esetben a körülmények megváltozása játszik szerepet. A gyermek viselkedése reakció a felnőttek bánásmódjára és egyáltalában az életkörülményekre. Megfelelő ráhatással, vezetéssel, azaz neveléssel a legtöbb gyermek fejlődését úgy lehet irányítani, hogy minden értéket feldolgozzanak magukból.

— És ehhez minden eszköz felhasználható?

— Igen, de ennek a szempontnak szélesebb alkalmazását nagyon megnehezíti az a nélkülözhetetlen követelmény, hogy a pedagógusnak nemcsak a gyermek becsülését, bizalmát, de szeretetét is meg kell nyernie. A pedagógus csak akkor tud erkölcsileg is hatni neveltjére, ha maga is erkölcsi személyiség. Ezért nem szabad a hazugságot eszközül felhasználnunk. Tehát csupán az őszinteség megfelelő adagolásáról lehet szó. Különböző is a lelki fejlődés minden egyes embernél más és más görbéket mutat. Nincs az a pedagógus, aki nyugodt lelkiismerettel pálcát törhetne a tanítvány képességei felett. Ezzel nem azt mondtam, hogy a pedagógia teljes homályban tapogatózik: vannak tudományosan edzett elveink, nevelési szabályaink, mert a fejlődésben mutatkozó törvényszerűségekkel jórészt tisztában vagyunk. A pedagógia azonban éppen olyan tudomány, mint a többi: fejlődésében mindennap újabb állomást jelent. Csak egy dolgot akarok itt megemlíteni. A múlt század végén Freud lerakta a pszichoanalízis alapjait. A pszichoanalízisből egy egészen új lélektan nőtt ki. Megismertük a tudat-

talant, a lélek rejtett folyamatait, az ösztönerők működését. Mindez tegnap még nem volt a pedagógiában, ma pedig a pedagógia — mondhatni — erre épül.

— A pszichoanalízis hogyan látja a hazugságot?

— Amennyiben beteges hazudozást gondol, úgy — azt mondhatom Önnek, hogy — a lélekelemzés a legtöbb konkrét esetben azt találta, hogy a hazudozás egy neurotikus tünet, amely mint ilyen, megfelelő kezeléssel eltávolítható.

— A pszichoanalízisnek, mint nevelési rendszernek mi az állásfoglalása kérdésünk tekintetében?

— A szülő, vagy nevelő egy bizonyos napon arra ébred, hogy a gyermek váratlan kérdésekkel áll elő. Egyike a legelső kérdéseknek: hogyan jövünk a világra? A gondos szülő és a jó nevelő ilyenkor elővigyázatosan, de egyúttal őszintén tárja fel a való életet. Itt csak arra kell vigyáznunk, hogy ne menjünk az ellenkező végletbe: azaz ne terheljük meg a gyermeket. Csak annyit adjunk az élet valóságából, amennyi feltétlenül szükséges a kíváncsiság és érdeklődés kielégítéséhez. Legfontosabb tehát az, hogy a gyermek kíváncsiságát feltétlenül elégítsük ki és ne fojtsuk el, mert éppen ebből a kíváncsiságból fakad a legnemesebb tudásvágy is.

A politikus:

— Két ellentétes politikai rendszerre kell rámutatnom a fenti kérdés kapcsán: egyfelől a demokratikus, másfelől a diktatórikus rendszerre. A demokratikus államforma nem más, mint a törvényesített emberi szabadság biztosítója. A demokratikus országokban a nép szabadon nyilváníthatja véleményét és újszólván hazafiúi kötelesség a becsületes, jószándékú kritika. Itt a politikusnak is ki kell érdemelnie a nép bizalmát, szeretetét, ezt pedig csak abban az esetben teheti, ha jellemes ember, ha erkölcsi személyiség, akinek szava állja az idők és körülmények viharát. A diktatórikus országvezetés egészen más elveket tart szem előtt. Szabad vélemény nyilvánítás és kritika nincs. Az „igazságot“ az egész nép számára egy helyről diktálják. Az ilyen rendszer erkölcslelenné teszi úgy az aktív politikust, aki ténykedésébe nem viheti bele egyéni meggyőződését, mint a népet, amelynek helyeselnie és tapsolnia kell. Meggyőződésem szerint csak a demokratikus politikának van jövője, akármilyen ellentmondók is korunk egyes politikai folyamatai, mert a demokratikus rendszer és ennek tökéletesedése tudja biztosítani emberi jogainkat a szabadsághoz, az igazmondáshoz, a becsületes kritikához és az ember minden fontos testi és lelki szükségletéhez. Senki sem vitathatja, hogy az ember eminens lelki szükséglete, hogy minden külső kényszer nélkül, belső meggyőződésből bizon azokban az államférfiakban, politikusokban, akiknek kezébe sorsát leteszi — ez pedig csak egy tökéletes demokrácia megvalósítása útján, a népámitás és hazugság kiküszöbölésével érhető el.

DÖGTEMETŐ

A petrovgrádi szegénység foglalkozása.

Az ócskavasas felé vezető úton naponta többször is lehet látni kétkerekű kis targoncákat, mellettük főleg nők és gyerekek, de elég gyakran férfiak is.

Mennek az ócskavasashoz. Csontot eladni.

Honnan van az a sok csont? Hinni sem akartam, mikor először hallottam: a szegénység Petrovgrad határában kiásta a dögteemetőt. El tudod képzelni te városi ember, ki, ha egy döglött egeret ötszörös papiroson keresztül megfogsz, utána félóráig fertőtleníted a kezed, mi az a dögteemető? mit jelent dögteemetőt kiásni?

Orvosi vélemény szerint a dögteemetőnek környéke is a ragály fészke. Hisz ott a járványokban elhullott állatok tetemét földelik el. Messziről bűzlik a levegő a hely körül, hol ezek a tetemek a föld alatt rothadnak. Ez a föld maga a halál. És ezt a földet feltúrja a szegénység a tíz körmével és mohó éhséggel keresi a csontot.

Igen, nem költői túlzás, mohó, soha ki nem eléglő éhséggel keresik a csontot, mert a csont — a kenyér. Száraz, sovány, kis falat kenyér. Kilónként 45 parát fizetnek a csontért, de súlyából leszámítanak 15%-ot a rátapadt sárra.

És ezért a kis falat kenyérért kockáztatják egészségüket, sőt életüket a petrovgrádi szegények. Tíz körmükkel túrják a gennytól, állati rothadéktól átitatott földet, minden egészségügyi gondoskodás nélkül. Tudják is ők, mi az a tetanusz? Gondolnak rá, hogy a legromdább nyavalyák veszélyeztetik életüket? Dehogy! Legfeljebb azt tudják, hogy elhullnak, mint az állat, melynek csontjait kikaparják.

Most valószínűleg ennek a sovány kenyérnek is vége lesz. A hatóság hivatalosan tudomást szerzett róla. A múltkor egy „tárnában” — mert csaknem szabályos bányákat ástak már itt — betemetett a föld egy gyereket. A mentők szállították kórházba. Nem tudom él-e még, mert ha meghalt sem hozzák az újságok a hírt: „Hősi halált halt a munka csataterén”.

A hatóság most valószínűleg betiltja a csontbányászást, miként tavaly az „ólombányászatot” is betiltotta.

Ólombányászat a Vajdaságban? Hát ilyesmiről ki hallott?

Igen, volt! A szegény nép évekkel ezelőtt feltalálta ezt a „jövédelmező foglalkozást”. A régi katonai lőtérén kivájta a földből a használt ólomgolyókat és lapokat öntött belőle. Cári elítéltek ólombányászatánál is egészségtelenebb foglalkozás. És még csodálkoznak egyesek, ha a szegénység szektát alakít, melynek jelmondata: Itélet alatt vagyunk! Ezt is betiltotta a hatóság, mint most a csontbányászatot. Őrt állított a bányához. Megpróbáltak még egyesek éjszaka ólmot bányászni, de azután áttértek a csontra.

És mi jön ezután?

A közegészséget egyoldalról biztosítja, hogy nem szabad a dögot kiásni, de ki biztosítja a szegénységet az éhhalál ellen? Nem negatív közegészségügyi intézkedések szükségesek ide, hanem mélyreható szociális reformok.

Gyenes Sándor

A TBC ELLENI KÜZDELEM

A Vreme május 27-iki száma nagy cikkben számol be a negyedik jugoszláv tuberkulózis-elleni kongresszusról, amit az idén gazdag tárgysorozattal májusban tartottak meg Herceg-Novi-ban. A kongresszus a tuberkulózis-elleni harcot teljesen társadalmi alapokra fekteti. A tisztán orvostanilag érdekes beszámolók mellett, Vidákovics Szlobodán, a beográdi községtanács egészségügyi tanácsosa „Foglalkozás és tuberkulózis” címmel tartott előadást, amely mélyreható elemzésével és társadalomtudományi beállításával véglegesen eldöntötte a vitát, hogy a foglalkozás, vagy a gazdasági helyzet-e a tbc megbetegedés valódi oka és alapja. Mivel ez az előadás a témát olyan oldalról tárgyalja, amely olvasóinkat is közelebből érdekli, a Vreme tudósítása alapján röviden összefoglaljuk annak lényegét.

Több tudós véleményével ellentétben Vidákovics bebizonyítja, hogy a tbc nem professzionális (foglalkozásbeli), hanem szociális (társadalmi) betegség, melynek romboló kifejlődése a városi és falusi lakosságban a munka és életfeltételektől függ.

„A tbc, mint szociális betegség, a tőkés gazdasági rendszerrel és a városok kifejlődésével együtt jelentkezett. A tbc szociális jellegét Jugoszláviában a legvilágosabban az ország társadalmi szerkezete bizonyítja. 6.700.000 a keresők száma, akik közül 320.000 önálló vállalkozó, földbirtokos stb. 615.000, a 6.360.000 alkalmazott, munkás, hivatalnok stb. 6.640.000 családtagot tart el.

Sokáig tanulmányoztam a kérdést és az évek folyamán arra a meggyőződésre jutottam, hogy a tbc nem egyes foglalkozások betegsége, hanem elsősorban a gazdasági helyzettől függő jelenség. Van természetesen sok olyan foglalkozás is, amely közvetlenül hat a tbc kifejlődésére. Így pl. a nyomdászok 9,5%-ánál, a bőrmunkások 8%-ánál, a textilmunkások 7,3%-ánál tüntet fel a Munkásbiztosító tbc megbetegedést. Azonban a helyzet alaposabb tanulmányozásánál kitűnik, hogy a foglalkozási ág csak annyiban segíti elő a tbc-és megbetegedést, amennyiben a munkafeltételek ellenkeznek az egészségtan követelményeivel és ezen káros körülmények romboló hatását a nyomor és az alacsony életszínvonal még fokozza. Három éven át kísértem figyelemmel nagyobb városokban a nyomdákat és a bőripari üzemeket. Két csoportba osztottam azokat, az elsőbe vettem az egészséges berendezésű műhelyeket, ahol a fizetések is jobbak, a másodikba az egészségteleneket és ahol — ez szinte szabályszerű jelenség — a fizetések is alacsonyak. A megfigyelések eredményét a következő megdöbbentő számokban foglalhatom össze:

100 alkalmazott közül tbc-s beteg:

	I csoport (jó munkafeltételek)	II csoport (rossz munkafeltételek)
a) nyomdák:	11	25
b) bőripar:	8	21

Ezek szerint a második csoport a nyomdászoknál 227, a bőripari munkásoknál 262%-kal több tbc-st mutat fel mint az első

csoport. Világos, hogy itt nem a foglalkozás, hanem az alkalmazottak munka és életfeltételei döntenek el a kérdést: egészségtelen, poros, ólomgőzös nyomdák, egészségtelen bőrfeldolgozó műhelyek, alkoholizmus, alacsony életszínvonal, rossz lakások, gyenge táplálkozás túlórázás és a többi társadalomegészségtani tényezők. Ezt bizonyítják a következő adatok is:

	100 halálesetből a tbc-ra esik	az átlagos munkabérek
Ljubljana	9·46	26·12
Beograd	21·27	22·88
Niš	22·16	14·11
Skoplje	32·21	13·58

Minél kisebbek a munkabérek, annál nagyobb a tbc-halandóság. Végül ezt bizonyítja az is, hogy amíg a tbc-halálozás a munkásságnál 95°/o-ig terjed, a hivatalnokoknál és szabadfoglalkozásúaknál 8—40°/o-ig, iparosoknál 5—37°/o-ig, kereskedőknél 4—25°/o-ig terjed és végül 1935—1937 években gyárosok, bankárok, nagybirtokosok közül a megfigyelt városokban egyetlen tbc-s halálest sem fordult elő.

A tbc kérdésének a megoldását nem a foglalkozások körében kell keresnünk, hanem olyan társadalmi intézkedések mielőbbi foganatosításában, melyek a néptömegek életét gyökeresen megjavítják. A tbc nem professzionális, hanem szociális betegség, nem egyes foglalkozási ágak, hanem a társadalmi piramis alapján álló osztályok betegsége. A tbc irtózatos polip, amely csápjait mélyen bevéste a dolgozó nép minden életmegtényilvánulásába: lakásaikba, műhelyeikbe, életmódjukba és felvilágosulatlanságukba.

A kongresszus, befejező ülésén, a következő határozatot hozta: „A negyedik tuberkulózis-elleni kongresszus megállapítja, hogy a tuberkulotikus megbetegedéseket nem maguk a foglalkozási ágak hozzák létre, hanem azok a rossz egészségi és gazdasági viszonyok, amelyekben a munkások élnek. Ezért a kongresszus arra kéri a szociálpolitikai minisztériumot, hogy:

1. A munkásvédelmi törvényhozást terjessze ki; a munkafelügyelőség (inspekciójának rada) a műhelyeket szélesebb körben ellenőrizze; a minimális munkabér-törvényben megállapított alaplét emelje fel, különösen azokban az iparágakban, amelyek nagyszámú tbc megbetegedést mutatnak fel; a munkáslakások építésének kérdését törvényileg oldja meg.

2. Ismerje el a törvény a tbc-t mint professzionális betegséget a) az egészségügyi intézmények (kórházak, szanatóriumok, diszpanzerek, ambulanciák) alkalmazottainál és b) azoknál, akiknél a tbc mint kísérő betegség jelentkezik a szilichozis miatt és a munkásbiztosítási törvény alapján ezen megbetegedéseket úgy kezeljék, mint üzemi baleseteket.”

Pálics Miklós

HOGYAN ÉPÍTKEZZÜNK?

Nem kell egészségügyi statisztikákat felsorakoztatni annak bizonyítására, hogy a tanyai, falusi és kisvárosi lakások mennyire egészségtelenek. Nyissunk be tél idején valamilyen kiséxisztencia lakásába és rögtön érezzük a jellegzetes vajdasági szagot, az egészségtelen, szellőtlen, nedves lakások orrfacsaró tartozékát, a tüdőbaj, a skrofli beteg légkörét.

Ha az ok csak a tőkehiányban rejlene, akkor a társadalom mai rendjében szépen be kellene várni, amíg az állam szociális segély címén többet juttathatna a lakásviszonyok szanálására, vagy míg a magántőke olyan szaporulatra tesz szert, hogy hosszúléjárátú amortizációs kölcsönök kibocsájtására fanyalodna. Van azonban másik, épp oly fontos ok is: a nép tudatlansága és a megszokott rosszhoz való oktalan ragaszkodása. Ezen pedig nagyobb tőkebefektetés nélkül is lehet, sőt kell segíteni.

Ezeknek a soroknak felvilágosítás a céljuk, olyan — egyébként nem új — tudnivalóknak ismertetése és kihangsúlyozása, amelyeknek alkalmazása nem kerül sokba és a legegyszerűbb háztartások lehetőségeinek határát túl nem haladja. Miután a szállási, falusi és városi lakásokra más és más szempontok a mérvadók, mindegyiket külön fejezetben fogjuk tárgyalni.

1. *A szállási lakóházak* vidékünkön általában vertfalból készülnek. Az anyagot, amelyet szomorú tréfával magyar betonnak neveztek el, a helyszínen ássák ki, nem kell fuvarozni és így olcsó, a munka egyszerű, műszaki iskolázottság nélkül végezhető, szóval amolyan természeti adottság szükséges hozzá, mint a fecskéknel a fészekrakáshoz, vagy az eszkimóknál a hóbavajt kunyhó építéséhez. Hogy ezen hogyan lehetne változtatni, arról egy későbbi cikkünkben számolunk be. Mindenesetre a szállásvilág úthálózatának kiépítésével megkönnyített fuvarozási lehetőségek, nagyobb tüzelőanyag tégláégetéshez, stb. nagyban hozzájárulnának az itt észlelhető viszonyok előnyösebb megváltoztatásához.

Legyünk igazságosak: a vertfal nem is olyan rossz, mint azt híresztelik. Ha jól megcsinálták, egyszerű céljának: teherbírásnak és hőszigetelésnek meg is felel. Nem az a baj, hogy a fal nem téglából készül, hanem az, hogy nedvesség ellen nincs szigetelve. A talajnedvesség a fal hajszalcsöveiben felhúzódik és állandóan nyirkossá teszi a szoba levegőjét. A ház alapjait tehát lehetőleg téglából kell építeni, de néhány sort a padló fölé húzni s közöttük jó minőségű, duplarétegű, bitumennel leragasztott kátránypapírral, vagy bőrlémezzel kell elzárni a talajból felfelé hatoló nedvesség útját. Ilyen kivétel mellett a szigetelés költsége megtérül azáltal, hogy nem kell évente kétszer a nedvességtől lehulló vakolatot javítani és elértük a legfőbb célt: eltűnnek a fal tövében mutatkozó, sötét vízfoltok.

Fogasabb kérdés a padlózás és annak nedvesség ellen való szigetelése. A lakás padlója legtöbbször a földdel egyszinten van, ami helytelen. A padló szintjét az udvarhoz képest legalább három lépcsővel kell felemelni. Ennek a szabálynak be nem tartása tisztán

maradiság, mert a feltöltéssel és a falmagasság lényegtelen emelésével járó költségtöbblet nem elviselhető. Legokosabb a padló alá 30–40 cm vastag rétegben jólkiégett salakot tölteni, ami a nedvesség felhúzóadását némileg gátolja. Ha van rá pénz, deszkázní kell, ha nincs, jó az agyagtapasztás is, amely gyakori meszeléssel meglehetősen fertőtleníthető. Ideális volna természetesen a szobák, legalább a hálószoba alapincézése, mert ez biztosítja a padló tökéletes szárazságát. Ez azonban már költségesebb dolog, mert a táglából való pincefal, téglaboltzat, vagy gerenda-menyezet ismét pénzbe kerül és kivitele így sok helyen lehetetlen.

Az agyagpadló és pincenélküliség higiéniai hiányosságán a természet által ingyen adott napfényvel és friss levegővel kell segíteni.

A legtöbb szállási lakóház háttal északnak épül, délre, keletre és nyugatra néző ablakokkal. Az ablakok azonban túl kicsinyek, nem érik el a minimális méretet, a szoba alapterületének egynolcadát. Ezenkívül a déli oldalon legtöbbször széles verandát építenek a ház elé, úgy, hogy az erre nyíló ablakokon keresztül a napfény soha be nem hatolhat a szobába. Helyes elrendezés mellett a konyha és éléskamra ablaka észak felé legyen. Így valamivel légymentesebb lesz és az élelmiszerek is kevésbé romlanak. Viszont a lakószobák, főleg a hálószoba (igaz, hogy szálláson minden szoba az) valamelyik napos égtáj felé nyíló megfelelő nagyságú ablakokkal bírjanak, hogy a napsugár behatolhasson a szoba minden zugába és elvégezhesse fertőtlenítő feladatát. Csak a konyha és kamra előtt legyen veranda, ne vegye el a világosságot és a napfényt a szobák elől.

Nem lehet elég nyomatékosan hangoztatni, hogy az ablak nemcsak világításra, hanem szellőztetésre is való! Közismert dolog, hogy a legtöbb szállási lakóház parányi ablakai ősztől tavaszig nem nyílnak ki, sőt gondosan bedugaszolják, nehogy hideg friss levegő behatolhasson. Így még azt az egyetlen szellőztetési lehetőséget is kizárják, hogy ajtónyitáskor az ablakréseken keresztül valami kicsinyke léghuzat keletkezhesen. A szoba levegője tehát alig cserélődik. Itt megjegyezzük, hogy régebben azt hirdették: a téglafalakon keresztül állandó légcseré folyik, a vertfal azért rossz, mert nem engedi át a friss levegőt. Ma már tudjuk, hogy ez a nézet téves. Semmiféle falon keresztül nem történik lényeges légcseré.

A szegénység, a tüzelőfával való kényszerű takarékoskodás és nem utolsósorban a maradiság és tudatlanság az oka annak, hogy az emberek nemcsak szálláson, de másutt sem alszanak nyitott ablaknál. Ahol kevesen alszanak egy szobában és kályhafűtés van, még csak tűrhető a levegő. A kályha ugyanis erősen szellőztet, mert a kémény huzatot idéz elő s ajtók és ablakok hézagain át megszerzi az égéshez szükséges levegőt. Ám a szálláson banyakemence van, melyet a konyhából fűtenek. Így a szobába sugárzó meleg csak a megáporodott rossz levegőt fűti fel anélkül, hogy a

légcserét befolyásolná. Ezzel a fűtési módszerrel, bármennyire begyökeresedett is — feltétlenül szakítani kell. Ma már vannak igen jó szerkezetű, olcsó kályhák, amelyek lehetővé teszik, hogy a szállásokon termő tüzelőanyag gazdaságosan felhasználható legyen.

A kicsi, légmentesen elzárt ablakok, nedves falak, az alacsonyan fekvő agyagpadlók és a banyakemencefűtés együttesen eredményezik azt a sajátságos, dohos szagot, amely az ágyneműt, fehérneműt és ruhát úgy átítatja, hogy az ilyen lakás lakóján még a szabadban is érezhető az egészségtelen lakás beteg szaga. Ezek a tényezők teszik a szállási szoba levegőjét tűrhetetlenné, a tüdőbaj és sok más nyavalya melegágyává. Szerencsére a földműves az év egyik felét úgyszólván a szabad ég alatt tölti el, mert különben a lakás romlott levegője végzetessé válhatna, főleg a gyermekekre.

2. *A falusi lakóházaknál* általában ugyanazok a hiányosságok állanak fenn, mint a szállásiaknál, de tetézi a bajt az árnyékszék- és pöcegödör primitív építésmódja és az ivóvíznek ebből származó gyakori szennyeződése.

A legkisebb szálláson is elég tágas a hely ahhoz, hogy a pöcegödör, trágyadomb, szemétdomb, stb. messze kerüljön a kúttól. Faluhelyen, különösen, ha a telek kisebb, nincs elég távolság köztük és így a talaj nem szűrheti át a trágyalétől megfertőzött talajvizet, amelyből az ásott kút táplálkozik. A pöcegödört téglából kellene falazni (beton még jobb). Ennek a költsége bőven megtérülne azáltal, hogy az értékes trágyából és trágyaléből semmi sem vész kárba. Még falazott pöcegödör mellett is legalább 10—12 méter távolság legyen a kútig. A kútkávát pedig legalább 20—30 centiméterrel az udvar szintje fölé kell emelni és a környékét kitéglázni, hogy az eső és a hó a kútba ne folyhasson, mert ezáltal szüretlenül kerül a szennyes csapadék az ivóvízbe.

Helytelen az ősi, egytraktusos alaprajzú építkezési forma, melynél a ház véggel áll az utca felé. Egy szoba néz az utcára, hozzá vannak ragasztva, sorjába a többi szobák, mellékhelyiségek, istálló, előttük veranda. Át kellene térni a „fordított ház” rendszerére, melynél a szobák az uccára, a mellékhelyiségek az udvarra néznek, szóval kéttraktusban vannak elhelyezve, a ház az utcahomlokzat hosszában épül. Ennél falakat takarítunk meg és sok fűtőanyagot, mert jobban tartja télen a meleget (nyáron pedig sokkal hűvösebb) az olyan helyiség, amelynek csak két fala van kitéve a hidegnek, szélnek és napnak. Az ilyen alaprajznál kevesebb kéményre is van szükség. Igaz, hogy a hosszában, egymásután sorakozó helyiségeknél, azaz egytraktusos építkezéseknél is gyakran csak egy kéményt vezetnek fel a tető fölé, a többi tűzhely füstjét a padláson lefektetett téglá-, sokszor pedig csak tapasztott huzatokon vezetik az egyetlen kéménybe. Ez azonban a legnagyobb mértékben tűzveszélyes és az építkezési törvény is tiltja, de persze faluhelyen még nem nagyon ellenőrzik.

Olyan helyeken, ahol ásott kutakból nem lehet ivóvizet kapni,

a községnek kell gondoskodnia jó ivóvizet szolgáltató közutakról. Ma már az állami egészségügyi intézmények is nagy gondot fordítanak erre a kérdésre, mert a hivatalos kimutatások szerint óriási hiányok mutatkoznak e téren. Jugoszlávia lakosságának alig egy-egyed része jut kifogástalan minőségű, elegendő mennyiségű ivóvízhez.

Községi feladat az utcák útburkolatának kiépítése és öntözése is. Sajnos, sok gazdag falu nem fordít erre semmi gondot sem, pedig az utca porában tenyésző tüdővészbacillus egyformán fertőzi a szegényt és gazdagot és ugyanazt a levegőt szívják az iskolában a beteg és egészséges gyermekek egyaránt. Addig is, míg a falu költségvetése elbírja majd a kövezéssel és öntözéssel járó kiadásokat, a járda és a kocsút között fasort és zöld sövényt kellene ültetni, ami nem kerül sokba és a por nagyrészt felfogja.

Bármennyire megszokott, kényelmes is, mégsem volna szabad az istállót, disznóólat a lakóházzal egybe, vagy hozzá közel építeni. A vízvezeték, csatornázás hiánya, a földes szoba-konyha padló, a tudatlanság és maradiság miatt úgyszólván gyengén elégíthetők ki a tisztaság és higiénia követelményei, hát még, ha a lakás közelében tartjuk a háziállatokat és velük a legyek millióit! Ezeket a melléképületeket az udvar hátsó részében kell elhelyezni, fasorral vagy jó magas sövényvel elkerítve. Kisebb telkeknél, sűrűbb településnél pedig egyáltalán nem engedhető meg a nagy tömegben való disznóhizlalás. Akinek ehhez módja van, menjen ki a szállásra, vagy a falu szélére hízalójával, ne veszélyeztesse az egész környék egészségét és nyugalma.

Farkas Ferenc

KAZINCZY VAGY HENLEIN?

A német fasizmus frontján új roham indult meg az európai színezetű magyar értelmiség ellen. Egyszerre és egyformán Magyarországon és Szlovénországon. A célpont, az áldozat: a szabadkőművesség. Az a titkos valami, amire minden rosszat rá lehet fogni, tehát az a pozitív valami, ami hangoskodás és kikiáltók nélkül: cáfolhatatlan kulturtörténelem. Vondd ki a történelemből a szabadkőművességet és megtudod, hogy mit veszítettél. Ha tudod, hogy a fasizmus az emberiség tudatából kénytelen kilúgozni a szabadkőművességet, akkor mindennél jobban tudod, hogy mi a fasizmus célja és megérted, hogy a német fasizmusnak mért kell magyar füllajtárjait rohamra küldeni a magyar szabadkőművesség ellen. A magyar képviselőházban Szálasi legális utódja, Hubay Kálmán fújta meg a kürtöt, Szlovénországon pedig az Egyesült Magyar Párt állapította meg szabadkőműves tagjaival szemben az összeférhetetlenséget. Ez nem lehet véletlen. Husz évig nem ismerték az összeférhetetlenséget, ha most egyszerre és határidőhöz kötötten likvidálják ezt a viszonyt, akkor itt Henlein parancskezére ismerünk. Henlein és a szabadkőművesség tényleg összeférhetetlen, amiből világosan következik a kapcsolt részek szabadkőművesi összeférhetetlensége. Ez a máról-holnapra jött határozat, ez a lemásolt

likvidálás a szolgaszerep döntő dokumentuma, valami, aminek nincs köze sem a magyarsághoz, sem az emberiséghez, ami ép azért az Egyesült Pártot most már véglegesen a német fasizmus térfelébe utalja.

A fasizmus: destrukció. Tipikus reprezentánsai: Streicher, Szálasi és Göbbels. A szabadkőművesség reprezentánsai: Washington és a múzeumalapító Széchenyi Ferenc, Garibaldi, Klapka és Kossuth, Mazzoni és Mirabeau, Diderot és Herder, Haydn, Mozart és Liszt, Lessing és Goethe. Ki merne itt összehasonlítani?! A fasizmus és a szabadkőművesség a tűz és víz összeegyeztetlensége, mint minden, ami az emberiség pozitívuma és nem megkötője. E sorok írója nem szabadkőműves, de ismeri a történelmet, melynek pozitív emberségdokumentumai között ott található a szabadkőművesség adalékai. Aki ezt nem látja, vagy aki ezt felrúgja, az nem akar történelmet: felelősséget, fejlődést, az csak szélhámosa lehet korának; megrontója és zsarnoka. A fasizmus az emberségjavak destrukciója. Céltudatos történelmi gikszer: a történelem kisiklása, vonatrablók zavartkeltő céltudatossága. Ez a céltudatosság egyetlen egy ellenséget ismer: az emberi szolidaritást. Amelyik eszmében és intézményben ez a lényegiegy feltalálható, az becstelenségre, hazaárulásra, halálra van ítélve. A bandamoral, a gangster-moral csak a halál és rágalom árán tud életet orozni: zsákmányt és ököl-dicsőséget. Teremteni nem tud, de tud történelmet, csapdát vetni, revolvvert és ágyút konstruálni és elszűnti. Ez az egész tudása, ennyi az egész élete: gyűlölet és elidegenítés, halál és háború. A tekintetnélküliség és az ököl nem ismer emberségmotívumot. Ez halálra gyengíteni, a féket tehát ki kell dobni, az emberi szolidaritást hatálytalanítani. Ma már felállíthatjuk a tételt: mindaz, amit a fasizmus ellenséggé avat: az emberiség elherdálhatatlan értékévé magasodik. Csalhatatlan értékjelzés ez: csak amit a fasizmus kiátkoz, érdemes az üdvözülésre. Demokrácia és kereszténység, pacifizmus és szocializmus, humanizmus és nacionalizmus, mint az emberi szolidaritás megnyilatkozásai, a fasizmus gyilkos pergőtüzében kovácsolódtak egységbe, védelemre, támadásra. Ezen a síkon a szabadkőművesség, melynek lényege „az egész emberi nem testvéri összetartozása” sem lehet kivétel. A szabadkőművesség a fasizmus ellensége, mely így megérdemli a figyelmet és a védelmet.

Mindaz, amit a fasizmus kiátkoz: automatikusan a szabadság ügyévé színesedik. Ha semmit sem tudnék a szabadkőművességről, akkor is szót emelnék érte, mert ha a kiátkozó bullát egy Streicher és egy Henlein jegyzi és azt Jaross és Esterházy lemásolja, akkor tudom, hogy ebben a viszonylatban az emberiség ügyét a szabadkőművesség jelenti. De én többet tudok. Tudom azt, hogy az egész magyar művelődéstörténelem elképzelhetetlen a szabadkőművesség nélkül, hogy ez volt a bába, mely a magyar nyelvet és irodalmat kidajkálta, hogy ez volt a fluidum, mely új életre pulzálta a dermedt magyar életet. Magyar viszonylatban a szabadkőművesség nem kevesebbet jelent, mint a nemzeti öntudat életre-

ébredését, a nyelv és irodalom megalapozását. És ez az alap nem volt autarkias cécó, elkülönülés, de európai humanizmus: bekapcsolódás. És azóta mindenben, ami igazán magyar érték: fellelhető ez az európai lényegjegy. De ha nincsenek a szabadkőműves írók, mágusok, tudósok és szabadsághősök: Aranka, Bacsányi, Báróczi, Bessenyei, Festetich, Hajnóczy, Kazinczy, Kármán, Kölcsey, LACKOVICH, Martinovich, Orczy, Pálóczi, Horváth, Sigray, Szentjóbi, Szabó László, Széchenyi, Versey, — hogy csak a legfontosabbakat említsük, — akkor nincs európai értelmű magyarirodalom és műveltség.

A magyar irodalom és az egész 48-ban kicsúcsosodó magyar történelem elképzelhetetlen a Kazinczyk nélkül, viszont ez az alapot elképzelhetetlen a szabadkőművesség nélkül. Aki tehát ma idegen utasításra hadat üzen a magyar szabadkőművességnek, az a gyökérnek üzen hadat, az kitepi a magyarság lelkéből az emberi szolidaritás akkor ültetett termékenyítő csíráját. De ez a cél. Ahol a könyv helyett fegyver beszél, meggyőzős helyett megfélemlítés, értelem helyett frázis, ott Kazinczynak nincs keresnivalója, ott az értelem és bátorság, mely nem ismer hazugságot és megfélemlítést, ebek harmincadjára kerül, hogy helyét most már életté és magyarrá bitorolja a hangoskodó gyáva szolgaság. A Henleinhuszárok csak Kazinczy nélkül élhetnek. A német ököl-világnézet csatlósait Kazinczy világnézete nem zavarhatja, a Jarossok tehát kénytelenek átok alá helyezni azt a szabadkőművességet, melyről Kazinczy írta: „még egy társaság sem tett annyi jót, az emberiséget semmi sem nemesítette úgy mint ez. Ezekre illik: ti vagytok a föld sója”. Ma virányainkon a német fasizmus különítményei nemesítik az emberiséget és a magyarságot — telivér barbárrá, Kazinczy helyett ma Henlein a jelszó. Tűz és víz. Valami, ami összeegyeztethetetlen. A legtragikusabb, hogy lényegében semmi sem változott: az ellenség akkor és most egyforma: a felvilágosultság, az emberi szolidaritás valamennyi megnyilatkozása. Amit Kazinczy tegnap írt a szabadkőművességről — „ezen veszedelmes időkben, midőn a sötétség fiai győzni látszottak, kígyót-békát kiáltott a világ ezekre” — azt ma, amikor a sötétség fiai újra győzni látszanak, mi még több joggal ismételtük.

A szabadkőművesség és a szabadság egyjelentésű fogalmak. Kazinczy idejében a szabadkőművesség a világosság lehetőségét jelentette az állandó sötétségben. A szabadságot. Nem véletlen, hogy a magyarországi szabadkőműves-rendszernek, gróf Draskovich, az első nagymester „a magyarországi szabadság szabadkőművesége” címet adta. A törvényesített reakció ellen a páholyokból indult meg az első roham: „Megcáfolhatóan igazság, hogy természet szerint mindnyájan egyformák vagyunk és hogy mindaz, ami az emberek közt egyenlenséget okoz, csupán a fortélyok és becsvágy műve, miáltal a kisebb rész hatalma, valamint a nagy többség nyomora és üldözése keletkezett. A szabadkőművesek a nagyobb résznek általános boldogsága fölött örködnek.” Veszélyes célkitűzés, „mert senki sem támaszt több ellenséget, mint az, aki

az őszinteséget és igazságot szereti." Ily esetekben a valódi szabadkőművesek méltónak mutatkoztak erre a jelmondatra: „Az erényt semmiféle borzadály meg nem rettentheti.” Ha valaki, akkor az első magyar szabadkőművesek méltónak mutatkoztak erre a jelmondatra. Börtön, bakó nem rettentett és a börtönévek sötétjéből és a mártírok véréből virágbaszókott a legszebb fa: a magyar szabadság, az emberi jogok valósága.

Ma ez mind teher, mult, mely nem kötelez, jelen, melyet átök alá kell helyezni. Ma a német borzadály nem az erényt szöketi virágjába, nem az ellenállást, de a lapuló gyávaságot és a virtuskodó szolgálalkúséget. Az Esterházyak ma semmit sem kezhetnek a kufsteini rabbal, Bacsányi ebben a táborban csak ellenség lenne. Ahol a Kármán Józsefek még ma is egy századdal előbb vannak, mint a Korláthok, ott Kölcsey imádságos himnusza csak a Horst Wessel-Lied kiegészítője lehet. Vissza az egész: a felvilágosultság, az emberi szolidaritás és szabadság jegyében fogant magyar élet — a Kazinczyk erényét — el kell földelni, temetni és meghamisítani, mert csak így lehet a „magyar egység” kiinduló pontja az ököl barbarizmusa, a német imperializmus kiszolgálása. Özönvízelőtti korszerűtlenséggé kell avatni az emberi jogok szabadsággal egyenlő fogalmazását: az őserdő-atavizmust, a német világnézetet csak így lehet korszerű realitássá „egység-lappá” szuggerálni.

Szlovenszkon a tradíció és az útjelölés kezdettől fogva egyetlen egy névben találkozott. És ez a név: Kazinczy Ferenc, sose volt üres szimbólum, de mindig valóság: meg-megújuló korparancs: változni, változtatni! Változni és változtatni Kazinczy értelmezésében azonban nem jelent mást, mint a sötétség ellen küzdeni, a felvilágosultságnak, a haladásnak, az emberi szolidaritásnak utat törni. Aki Szlovenszkon Kazinczy helyére Henleint akarja csempészni, aki Szlovenszkrét a szabadkőműves Kazinczy nélkül tudja vállalni, az hazugságot vállal, sötétséget. Henlein szabadkőműves utasítása nem más, mint Kazinczy kiátkozása, elföldelése. Aki ehhez a temetéshez statisztálni tud, az elföldelte küldetését, felelősségét, európai magyarságát. Kazinczy: élő örökség. Örökségünket mi nem herdálhatjuk el egy tál Henlein-lencséért. Kazinczyt mi meg nem gyalázhatjuk: „azerényt semmiféle borzadály meg nem rettentheti.”

A szlovenszkoí magyar sorskérdés az Egyesült Párt jóvoltából ma két névben ütközik. Kazinczy vagy Henlein: ez az alternatíva minden más reflektornál élesebben világítja meg helyzetünk egész nyomorultságát. Kazinczy vagy Henlein: a magyarság végre megtudja, hogy hová sülyedt!

Fábrý Zoltán

„... a legszomorúbb az, hogy nincs olyan gyalázatos ügy, melynek pártfogói, apostolai ne támadnának. Ezen égbekiáltóan igazságtalan zsidóüldözésnek apostola lett néhány zugorókötör, akik most széltire prédikálnak a zsidók ellen, s ki az igazság mellett szót emel, arra e megvetendő hamis próféták elég szemtelenek azt kiáltani, hogy a zsidók által meg van vesztegetve. A nyomorultak nem tudják, vagy nem akarják hinni, hogy önállók becsületesebb emberek is vannak, akik nem a szennyes önérdék rabszolgái, hanem a tiszta igazság és humanizmus barátai...”

(Petőfi Sándor 1848-beli egyik újságcikkéből.)

VILÁGSZEMLE

A nemzetközi fasizmus immár két éve folytat totális, barbár háborút Spanyolországban. Nyílt, leginkább olyan városokat bombáznak, ahol semmiféle katonai objektum nincsen. Guernica, Almeria, Granollers, Alicante . . . Madrid, Barcelóna, Valencia — mindenütt romok és romok mutatják a legsötétebb emberi rosszindulat s gazság munkáját. Többször asszony és ártatlan gyermek pusztult el, de az úgynevezett demokratikus hatalmak az annyit hangoztatott humanizmus és béke jelszava mellett a legcsekélyebb gesztussal sem igyekeznek segíteni a helyzeten. Sőt: a francia kormány június 13-án ismét lezárta a pireneusi határt, még hozzá kizárólag a köztársaságiak felé.

Március óta a francia kormány a valóságban már nem játszotta a csendőr szerepét, ami a tranzitforgalmat illeti a pireneusi határon, bár maga nem volt hajlandó szállítani a spanyol kormánynak. Ez a magatartás bizonyára hozzájárult ahhoz, hogy az olasz és német csapatok előnyomulása kissé lassúbb iramban folyt. Franciaországi ügynökeik ezért váltig is támadták a Daladier-kormányt, hogy megsértette a benemavatkozást, miután nem segítette elég gyorsan intervenciók egyeduralomhoz a fasisztákat Spanyolországban. Flandin és Laval offenzíváját összekapcsolták a Francó-repülők támadásával francia terület ellen. Mindennek nyíltan bevallott célja volt: „Hurkot kötni a spanyol demokrácia nyakára. Lehetetlenné tenni, hogy védekezzenek.“ Lealázó Franciaországra nézve, hogy ez a zsarolás sikerrel járt, sőt nagyobb sikerrel, mint maguk a zsarolók várták.

A francia kormány szégyenteljes határozatára következett június 21-én a londoni benemavatkozási bizottság megegyezése, mely szerint a május 26-án beterjesztett angol tervet elfogadták. Az eredeti tervet némileg módosították a szovjetkiküldöttek kifogásainak értelmében s így határozták el, hogy a szárazföldi határok ellenőrzése mellett 25 spanyol kikötőben állandó megfigyelőket fognak tartani. A megegyezés szerint a nemzetközi ellenőrzés a Pireneusokban csak 15 nappal azután lép életbe, ha a külföldi csapatok összeszámolására megválasztott bizottság elfogadja. A nemzetközi ellenőrzés csak akkor lép életbe, ha úgy a köztársasági, mint a burgosi kormány hozzájárul a londoni rendszerhez.

A külföldi csapatokat összeszámláló bizottság azonban még nem alakult meg. A spanyol kormány még nem fogadta el a londoni tervet. A francia kormány tehát nagyon sietett a határelzárással, túlgyorsan szeretne „jó fiú“ lenni a fasiszták szemében.

A másik „demokrata“ kormány elnöke, Chamberlain kijelentette az alsóházban, hogy nem fogja megvédeni az olaszok által megtámadott angol hajókat. S eközben — az olasz tudósítók szerint — „a Baleárokön állomásozó olasz repülőrajok szünet nélkül operálnak a köztársasági Spanyolország hadai ellen. Alig három hét alatt legalább 16 hajót süllyesztettek el.“

Chamberlain pedig, valahányszor egy-egy angol hajót süllyesztenek el, előráncigálja az angol—olasz egyezményt. De tulajdonképpen mikor lép életbe ez az egyezmény? Csak akkor, ha az olasz katoná-

kat tényleg kivonják Spanyolországból (ami Mussolini felfogása szerint Francó győzelmére következhet csak be), vagy pedig azonnal életbelép és az angol kormány megalégszik Olaszország ellenőrizhetetlen ígéretével, hogy az olasz csapatok ugyan Spanyolországban maradnak, de nem fognak harcolni?

A brit kormány kijelentette, hogy semmit sem fog változtatni eddigi politikáján. Meddig lehet még ezen az úton haladni? Az utóbbi hetekben a francia—angol diplomácia a következő „sikereket“ könyvelheti el: 1. kitünt, hogy elég megszólaltatni az ágyúkat s Anglia és Franciaország engedelmeskednek. Ez a tanulság nem lesz hiábavaló. Befolyását igen hamar másutt is érezhetjük majd. 2. Franciaország, megelőzve a londoni bizottság határozatát, blokádnál vette a köztársasági Spanyolországot. Londonban tulajdonképpen a négyhatalmi paktum működött, a Szovjetuniót szándékosan kihagyták a döntésből. 3. A négyhatalmi paktum Franciaország ellen működött.

Mussolini genuai beszédében azt mondta, hogy Franciaország és Olaszország között nincs megegyezés addig, amíg Franciaország vonakodik minden erejéből támogatni Francó győzelmét. A „Reste del Carlino“ április 24-én ezt írta: „Franciaországot megverték, ám fizessen!“

Nos, Daladier és Bonnet éppen fizetnek. A berlini sajtó gratulál nekik hozzá.

A londoni spanyol követ június 24-én közölte lord Halifax-szal, hogy a polgári lakosság bombázásának folytatása esetén, a köztársaság kormánya megtorlásokhoz fog folyamodni azoknak bázisával szemben, akik e bázisokról intézik az asszonyok és gyermekek lemészárlását.

És most, amikor a spanyol kormány kijelenti, hogy nem hajlandó tétlenül nézni városainak bombázását és ugyanilyen pénzzel fog fizetni, most kétségbeesett kiáltozásba törnek ki azok, akik Spanyolország műkincseinek elpusztítását hidegen nézték, akik látszólag nem akarnak tudni a nemzetközi fasizmus új pozícióiról a Pireneusokban és a Gibraltár mellett, akik nem tulajdonítottak nagy jelentőséget a délfraanciaországi náci-kémkedésnek, a földalatti CSAR-összeesküvésnek — most emlegetik a békét, az ártatlanul elhullottak véréért és a rettenetes háborút, amely biztosan elkövetkeznék, ha a spanyol kormány kitarthat eredeti elhatározása mellett.

A sajtóirodák és Chamberlain lapjai azonnal elferdítették a demars értelmét, azt állítván, hogy a spanyol kormány az olasz városokat akarja bombázni. A francia sajtóban undorító kampány indult meg, követve az olasz és német lapokat. A párisi olasz ügyvivő június 25-én felkereste Bonnet-t, aki kijelentette, hogy a francia kormány helyteleníti a barcelónai kezdeményezést! Az ál-benemavatkozás szégyenteljes politikájának megmentésére a párisi politikus-vezérek a legszélsőbb eszközökhöz nyúltak: a hamisításhoz és a hamisítás alkalmazásához. Chamberlain igyekezett ezekkel a hamisításokkal megmenekülni és szégyenszemre Daladier és Bonnet is követték példáját.

Chamberlain elsősorban azt a hírt terjesztette sajtójával, hogy Mussolini kalózkodását mérsékelni szándékozik és vissza akar vonni néhány önkéntest. A második álhír az volt, hogy Barcelóna nem csak Burgos és Salamanca, hanem a Francóval szövetséges hatalmak városai ellen is megtorlásra készül. A demokratikus kormányok, melyek blokád alá vették a köztársasági Spanyolországot, meg akarják tiltani, hogy a spanyol demokrácia a nézete szerint helyes eszközökkel védekezzék.

A londoni spanyol követ szerint „a spanyol nép felháborodása olyan méreteket ölt, hogy a köztársaság kormányának nincs módjában tétlenül nézni a folytonos öldöklést, melyet a lázadók szolgálataiban álló külföldi repülőök céltudatosan végeznek.“

A Quai d'Orsay és a Foreign Office lapjai erre kijelentik, hogy Barcelóna provokál! Vagyis más szóval a legnagyobb szemtelenség az, ha valaki, akinek életére törnek — védekezik. Ebben a botrányos támadó hadjáratban természetesen legelől járnak a francia és angol fasiszta csatlósok.

Mindez nem véletlen. Mert Chamberlain és fasiszta társainak minden igyekezete ellenére az egész világon nőnek a nemzetközi faszizmusnak ellentálló erők és a háborús gyújtogatókat súlyos csapások sora éri.

Csehszlovákia szilárd magatartása változást hozott az európai légrébe. Megmutatta, hogy a nácizmus előnyomulását meg lehet akadályozni. Románia és Magyarország végre észrevették Németország terjeszkedésének veszélyét a Dunamedencére és Balkánra nézve, kezdenek magukhoz térni. Anglia közvéleménye hirtelenében soha ilyen izgalmakon nem esett át. Chamberlain parlamenti többsége a legutóbbi szavazásnál 240-ről 134-re zsugorodott össze és csak a demokrata pártok összefogásán múlik, hogy mikor buktatják meg a kormányt.

A „keresztényszocialista“ Ausztria eltűnése, a nácik fokozott vallásüldözése a hívők rétegeit is megrázkódtatta. Az osztrák nácik sora sem megy valami jól. Mást vártak Hitlertől, mint amit kaptak. A németek mindenütt kiszorítják az osztrákokat és nagy az elégedetlenség, amit legjobban talán a tömeges náci-emigráció fejez ki legjobban. A budapesti eucharisztikus kongresszuson (legalább is a kulisszák mögött) sokat beszéltek az egyház veszélyeztetett helyzetéről. Az Angriff hevesen nekitámadt Verdier biborosnak, mert kijelentette, hogy a katolikus országok politikai együttműködése alkalmas az igazságos középeurópai béke megteremtésére és mert a biboros fellépett „a keresztényellenes erőkkel szemben, mik a dunai népek függetlenségét veszélyeztetik.“ A katolikus „Tems présant“ hetilap különszámot adott ki, melyet a faszizmus bírálatának szentelt. A lapot az az eszmé hatja át, hogy a faszizmus dinamizmussal szembe lehet szállni. Egy helyen ezt írja: „A nyugati államok hiába igyekeznek szemé hunyni a tények előtt. Hiába fogadtak el, türtek el mindent. Az ideológiai keresztshadjárat, melytől annyit rettegtek, még csak hevesebb lett . . . Ez a 15 évi gyengeség eredménye.“

Tagadhatatlan, hogy a Berlin—Róma—Tókió-tengely meggyöngült. A fasiszta Olaszország tarthatatlan pénzügyi és gazdasági helyzetbe került. Az olasz mezőgazdaság súlyos válságban vergődik és a Duce elvesztette a gabonacsatát. Ha kitart az angol-olasz egyezmény mellett, úgy ez a faszizmus nehézségeinek eredménye. A fasiszta urallommal rokonszenvező tudósítók is kénytelenek bevallani, hogy ezek a nehézségek kétségessé teszik Olaszország részvételét egy európai háborúban.

Japán, írja Louis Fisher, az amerikai „The Nation” folyóirat munkatársa, alaposan legyöngült a Kína elleni betörésben. „Nyersanyaga, aránya, külföldi devizája, de a lakosság türelme is megcsappant. A Szovjetunió már régen sebezhetetlen és Japán már nem politikai tényező Európában, míg a Szovjet szabad kezet nyert, hogy aktívabban részt vegyen az európai támadó államok útjának elvágásában.”

Japán gazdasági, pénzügyi és politikai helyzete egyre rosszabbodik.

Konoye miniszteretnők kijelentette a sajtó képviselői előtt, hogy a japán nemzetnek fel kell készülnie a kínai háború további elhúzódására és az ezzel járó nagy nélkülözésekre.

„Vannak emberek — mondotta — akik a helyzetet optimisztikusan ítélik meg, de a nemzetnek maradéktalanul fel kell készülnie egy hosszú háborúra. A kormány a közeljövőben előterjeszt egy tervet a fogyasztás korlátozására, az ország gazdaságának és pénzügyeinek fokozatos átszervezésére.”

Egy rendkívüli kormányülés után beharangozták az ország általános gazdasági mozgósítását, amit a katonai klikk követel. A tervezett intézkedések minden nyersanyag tekintetében takarékoságot vezetnek be és a hadiipar kivételével minden ágba csökkentik a nyersanyagok, főleg a fémek felhasználását. A kormány elhatározta, hogy tanulmányozni fogja, hogyan lehetne a munició-iparban elhelyezni a takarékosági intézkedésekkel sújtott munkásságot. A közszükségleti cikkek árát hivatalosan fogják meghatározni és fokozni fogják a „nemkívánatos ideológiai” mozgalmak ellenőrzését. Ez természetesen a háború és a nélkülözések elleni népmozgalomra vonatkozik.

A rendkívüli kormányülésen azonban állítólag igen éles nézeteltérések merültek fel. A kormány civil tagjai úgy vélték, hogy az intézkedések nyomán munkanélküliség és drágulás fog fellépni, ami veszélyezteti az ország rendjét és békéjét.

És a bérek csökkentése tényleg meg is kezdődött. A pénzügyminiszter „a készletek általános mozgósítása érdekében” 2—300.000 yennel leszállította a munkaügyi minisztérium ezévi költségvetését. Ezenkívül azonban még 900.000 dolgozó fogja kenyerét elveszteni, mivel az általános mozgósítás számos árúfajtát kivon a forgalomból, tehát a fogyasztásból. A számítások szerint kétszerannyi munkanélküli lesz, mint 1931-ben, a legnagyobb munkanélküliség idején.

A totális államok úgy látszik önmagukban hordják a bomlás csíráit és lassan egész építményüket likacsossá, rozogává rágják a folytonos belső bajok. Az úgynevezett demokrata hatalmak azonban még most is reszketnek tőlük. Még mindig meghátrálnak a nagyhangú követelések előtt. Pedig ez a duhajkodó külső nagyon gyenge és beteg testet takar és csak arról van szó, mikor rántják már végleg le róla a leplet?

Szántó Árpád

FIGYELŐ

A „Grimasz“

1935. március első napján, csupán néhány ötletnyi tőkével útnak indul egy kis hetilap, amely ma ezeröttszáz példányban jelenik meg hetenként. Bácska nem olvas, legalább is nem szívesen olvas helyi nagyságokat. Vigécköltők, húszdináros önpróféták lepték el ezt a földet még néhány évvel ezelőtt is. Önképzőkori novellácskák, versikék díszítették napilapjaink „irodalmi“ mellékleteit. Pistike szerelmes Mancikába; Mancika Jancsikába szerelmes: ez volt a téma. És véres verejtékekkel szerzett dinárjait nem adta oda a bácskai magyar sem Mancikáért, sem Pistikéért, sem az írócskáért.

Negyedik évfolyamát tapossa Jugoszlávia magyarságának egyetlen tréfás hetilapja: a „Grimasz“. Maga az, hogy négyéves lehetett; az, hogy több, mint hétszáz előfizetője: több, mint ötszáz számonkénti olvasója van, — az, hogy reklám nélkül és tőke nélkül érte el azt, amit elért, — hogy kabaréinak zsúfolt házak tapsoltak Petrovgrádon, Szomborban, Szuboticán: eredmény.

A grimasz szó talán fintort jelentene magyarul, gúnyt és szatírárt. A „Grimasz“ azt hiszi, hogy nevében a lényege: nem a viccekért, nem csak a viccekért olvassák. Gúnyosan is és komolyan is, de véleményt próbál adni mindenről, amiről a mai viszonyok között véleményt lehet, véleményt szabad adnia. Támad és védekezik; dicsér és kritizál; — olyan, amilyen, de: gerince van. Talán ezért olvassák...

A „Szmotra“ egyszer — támadásként — „baloldali vicc-lapnak“ nevezte. Ha a becsületes kiállítás a becsületes demokráciáért, a gondolat és az írás szabadságáért: baloldaliság, akkor büszkén viseli a „Grimasz“ a „baloldali vicc-lap“ nevet.

Egy kicsit a „Grimasz“ is hozzájárult ahhoz, hogy ma több az olvasnivaló irodalmi mellékleteinkben. Néhány önköltőt segített eltüntetni, néhány önróval megértette, hogy rossz írónál a jó olvasó sokkal többet ér. Ez is eredmény, bácskai viszonylatban ez is nagy eredmény.

A legutóbbi olvasóköri harcokban teljes szívvel állt ki a „Grimasz“ az olvasóköri ifjúság és a vezetőség mellé. Talán túlságosan torzítva is, de megpróbálta bemutatni: kik azok, akik céltalanul hangoskodva, minden komoly magyar kulturmunkát megakadályoznak ködös — bár időszerű — elgondolásaikért. Lehet, hogy sokszor, talán most is, erejét túlhaladó hevességgel verekedett ez

a nem is olyan tréfáskedvű hetilap, de hittel tette és ez a hit ad jogot és bátorságot. Ez a hit ad erőt ahhoz, hogy hétről-hétre a lehetőség frissen és a lehetőségek adta határok között hozzászóljon mindenhez, amihez hozzászólni lehet.

Tréfásan és komolyan; gúnyosan és hívő bizakodással a „Grimasz” mindig ott lesz, ahol becsületes meggyőződéssel a kisebbségi magyar kulturáért az igazi magyar kulturáért verekszenek. Ez az egyetlen olyan célkitűzés, amelyet — még egy vicclap sem viccelhet el. A maga erőtlén erejével mindig ott lesz, ahol a bátor és harcos demokrácia lép küzdelembe.

Lehet, hogy nem volt mindig igaza a „Grimasz”-nak. Az azonban, hogy ezeröttszáz példányszámot ért el; az, hogy ez a példányszám lassú, de állandó emelkedésben van, azt mutatja, hogy megértették és megszerették.

G. L.

Igazságkereső ember kézikönyve. Egy barátommal tegnap este a fiatal értelmiség és a dolgozók viszonyáról beszéltem s közben valami olyasfélét is mondtam, hogy a középosztálybeli ember nem olyankor demokrata, amikor segíteni akar a népén, hanem csakis akkor, amikor nincs kifogása az ellen, hogy a nép önmagán segítsen . . . Barátom ceruzát és papírost húzott elő zsebéből s legnagyobb megrökönyödésemre feljegyezte magának állításomat. Én bizony a fesztelen beszélgetés könnyedségével vettem oda, amit vallottam s amikor láttam, hogy barátom jó öreg betűkkel megörökít, azon kezdtem törni a fejemet, vajjon megállapításom a tények tiszta fogalmi mása volt-e? Ez a barátom favágó napszámos. Brassó legszéléről, a sáros székeinyegyedből gyalogolt ide a Cenk alá, hogy meglátogasson s érdeklődjék új közművelődési feladataink iránt. Ő is éppen így gondolta el a demokráciát, mondotta szavaimra . . . ezért is jegyzi fel, amit tőlem hallott.

Már régóta foglalkozom egy olyan magyar fogalomtár gondolatával, amelyben végre világos kifejezést kap minden nemzedéki felismerésünk. A világháború óta megváltozott körülöttünk minden. Itt az ideje, hogy kielemezzünk magunkból s meghatározzuk azt az ősz élményt, ami ösztönös érzékelésünk kódében kóvályog. A székely famunkástól sokat tanultam. Az igazságot akarta feljegyezni

s minden teketória nélkül neki is fogott, amint felvillant előtte az idegzetében rengő sejtések értelmi megfogalmazása. Mindannyiunk lelke mélyén már a változott világkép tükröződik. A valóságba csak akkor tudunk felkészülten és bátran beállni, ha tudatunkba emeljük ezt az érzékeinkbe rögződött képet.

Kisebbségi hányódásom ezer élménye bujdosol bennem. Pozsonyi idézem. Gyermekkori játszótereim helyén hatalmas betonépületek. Mint áramkapcsolás csodája, úgy gyullad és világít ebben a képben a szláv és magyar történelem sűrűlódása és egymásrahatása. Látom az új cseh és szlovák betelepülőket. Középosztályunkat leváltják (anyám tanárnői, apám katonatiszti állását veszítette el), de belépnek a képbe s szlovákokkal, németekkel együtt vonulnak fel a Csallóközéből beszármaszó új magyar munkásrajok is. Régi fogalmak foszlanak szét a fordulatban s a változások közepette még kimondatlan új viszonylatok, tátongó kényszerűségek és észre nem vett lehetőségek keresnek tárgyi meghatározást. Prágai diákvitákra, népi tájékozódásunkra és munkásmozgalmi szövetségesekre emlékezem, új valóságra riadtunk s lázasan gyürköztünk vele. Tiszaháti vándorbenyomások csillognak fel előttem. Közben félesztendei budapesti meditáció az Eötvös-kollégium fenséges nyugalmaiban s az elemi erővel összeálló dunavölgyi képen végigfut havasalföldi katonaeveim

pazar mozgalmassága. Hosszú éjjeli őrjáratokon meséltem román bajtársaimnak Csehszlovákiáról... én, az idegenből jött magyar fiú.

Meg kellene már ragadnunk valahol ezt az új élményvilágot, melyben a Szudétáktól a Fekete-tengerig új helyzeti és vonatkozási jelentőséget kap számunkra minden. Új magyar enciklopédiát kívánok... személyi változatokon túl, ez az enciklopédia alakítsa át közös nemzedéki élményeinket fogalmi értékekké! Ha az új világkép sejtelmeinkben reked, menthetetlenül látomások révületébe vész minden alkotó szándékunk. Érzéki eltorzulástól óvjuk meg szellemtörtelmünket, ha szigorú értelmi munkával való-ságtudattá tárgyilagositjuk az idegeinkbe rajzolódott világképet. Apáczai Cseri Jánosra gondolok. Élményeink s a külső világ tárgyi összehasonlítására van szükség s a józan észre alapított közös megfogalmazásainkat sürgetem.

Egy új fogalmi enciklopédiáról néhány esztendővel ezelőtt hallottam már. A pozsonyi Dav körül tömörült fiatal szlovák írók és társadalomkutatók állították össze a legszélesebb népi használatra. Csak a kefelenyomatokra emlékezem... állampolgárságom bizonytalansága miatt már távoznom kellett Csehszlovákiából s most itt Erdélyben jut eszembe pozsonyi szlovák barátaim hasznos kezdeményezése. Közös élményeinkből fogant közös megfogalmazásokra a Vásárhelyi találkozót adott feledhetetlen példát. Kölcsönös ellenőrzéssel és segítséggel tárgyilagossá világgépet tudatosítottunk s minden szó igazi értelmét kapta.

A Marosvásárhelyen hozott határozatok tulajdonképpen legsürgősebb gazdasági, társadalmi és közművelődési kérdéseink egész fogalomtárát foglalják magukban. Gondoljuk csak el, mit jelentene igazságkereső brassói székely munkásbarátom számára az a könnyen forgatható kézikönyv, amely röviden és velősen felsorolja nemzet, kisebbség, munkásság, jog, demokrácia, keresztyénység, szociális haladás, dunamedencei sors... és még száz más közérdekű fogalom reális meghatározásait.

Balogh Edgár

Közgazdasági problémák. Jugoszlávia külkereskedelme ez év áprilisában 37 millió dinár passzívával zárult, az 1937 áprilisi 108 millió aktívával szemben. Kivételünk lényegesen csökkent és kivételt csak Angliánál tapasztalhatunk. Anglia 1937 április havában 22257 tonna árút 36 és fél millió értékben vásárolt tőlünk. Ez a kivételünk 6.4 százalékát tette ki. Viszont ez év áprilisában 107.947 tonna árút vásárolt 29.6 millió értékben. Ez a kivételünk 29.6 százalékát jelenti. Anglia Délkelet-Európában már komoly tényezőként lép fel. Tárgyalásokat folytat Romániával és Görögországgal is, Törökország viszont most kapott 16 millió font kölcsönt.

A „Deutscher Volkswirt“ legutóbbi száma beszámol azokról a gazdasági nehézségekről, melyekkel Németország küzd.

Németország áprilisi külkereskedelmi mérlege 26 millió márka deficittel végződött. (Németországra 7 millió és a volt osztrák területre 19 millió esik.) Április hó folyamán Ausztria területére 47.5 millió márka behozatal és 28.5 millió kivitel volt. 1937 áprilisában viszont, amedőn Ausztria még független állam volt, kivitele 51.3 és behozatala 60.8 millió márkát tett ki. (Egy márka két schilling arányban.) Passzívája tehát mindössze 9.5 millió márka volt. Ez az összeg most megduplázódott. Ez részben az új csatlakozással járó zavaroknak, részben a rendkívül szigorú német devizarendeletek eredménye.

Az ausztriai nehézségektől eltekintve, maga a német külkereskedelem is elég szomorú képet mutat. Németország behozatala az 1937 áprilisi 467.8 millióval szemben ez év áprilisában 429.5 millióra csökkent. A kivitele pedig 481.6 millióról 422.5 millióra. A visszaesés k. b. 13 százalék. Ez év első négy hónapjában Németország külkereskedelmi deficitje 71 millió márka, az ausztriai 19 millióval együtt tehát kerek 90 millió. (K.b. 1530 millió dinár.)

A „Deutscher Volkswirt“ véleménye szerint ezen az állapoton vagy a behozatal csökkentésével, vagy a kivitel növelésével lehetne segíteni. De miután Németország állandó nyersanyag és élelmiszerváltsággal küzd, csak a kivitel további növelésére gondolhatnak. Ezt azonban csak úgy érhetnék el, ha a kivitel további szubvenciókkal támogatnák, de pl. Angliában már is olcsóbb egy „Opperl“ autó, mint egy bármely hasonló minőségű angol gyártmány előállításának költsége. Hogy milyen eszközökhöz folyamodnak a német hivatalos körök, nem tudjuk, de lehet, hogy japán módszereken okulva, a zsebórákat és bicikliket kilószámra árulják majd.

—
Winnipeg a buzáért kb. 95 dinárt jegyez. A búzával bevetett terület az egész világon jóval nagyobb, mint az előző évben volt. A terméskilátások, a spekulánsok legnagyobb szomorúságára, kitűnőek. Az új aratás után a buza ára még esni fog. (Belföldi piacokon, hála a spekulánsoknak, a buza 250 dinárba kerül!) Hogy ez a rendkívül alacsony ár feltétlenül egy agrárválsághoz vezet, ez ma már mindenki előtt világos — ha csak egy háborús komplikáció közbe nem jön. Itt van a nagyon szomorú spanyol tragédia, a csehszlovák és a távolkeleti probléma. Lehet, hogy a gazdasági válság elől egy háborúba rohanunk. Ez is megoldás.

Vas Béla

SZEMLE

Nagy Péter. Diszes szép kiállításban hozta ki a budapesti Dante könyvkiadó Tolsztoj Alexejnek, a jelenlegi legmagasabb orosz kitüntetéssel kitüntetett nagy történelmi regényírónak két kötetes (kb. 830 oldalas) remekművét, a Nagy Péter-t.

Nagy (I.) Péter orosz cár nyitott kaput Oroszországból Európa felé. A piszkos, megdohosodott, végtelen ország kétszázötven évvel ezelőtt a tetvek, az őrjöngő vallási szekták, a szegénység és a sötétség országa volt. A tizenhetedik század végén, egyedül a faházakból álló főváros, Moszkva körül harmincezer kiirthatatlan rabló tanyázott. De szerte a birodalom-

ban lomposág, szegénység, lomhaság. Országutak, összeköttetés, forgalom hiányában minden vidéken valamiből értéktelen bőség, míg minden másban kínzó szükség. Állatian alacsonyrendű élet. Rézszegek és tespedés. Koldús-sorsú, nagyszakállu nemesek és főnemesek, akik hét bőrt kénytelenek lenyúzni jobbagyairól, hogy maguk is éhen ne vesszenek, hogy a hűbérük fegyvereseit lóra- és talpra állíthassák. Európa legnagyobb nemzete szorongatásban, suta megnyomorodottságban tengődött. Sehol akarat, mely kiutat keresne. De még tán lehetőség se, hogy ilyen akarat fejlődhessek. Elbutult nemesi családok marakodása fölött, a külföldtől, keleti vallásával elzárt uralkodó család. Mindeneket összefogó szervezés teljes hiánya.

Oroszországot leigázták a tatár kánok. A tizenhetedik század végén is fizettek még adót a krimi tatár kánnak, aki viszont a török szultán alattvalója volt. Oroszországot leigázták a litván pánok. Le-le csaptak rá a lengyel hűbéres hadseregek. Megverte és rettegésbe tartva, Ázsia felé szorította az oroszokat az egykori svéd nagyhatalom. Kereskedelmi utak, tenger és hajók hiányában kifosztották az orosz piacot a holland, az angol, a német kereskedők.

A nemesség csak arra volt erős, hogy az időnként fellángoló parasztforradalmakat és lázadásokat leverje. Aztán tovább aludt minden.

S ebben az aluszékony és ármánykodástól megbomlott országban, nagyszakállú, mosdatlan főnemesek bundái között, uralkodó féltettvérei mellett, szinte észrevétlenül felnő egy magányos, makrancos fiúcska, gyermekkorában kikiáltott, kamaszkoráig játékcár, aki be-bekukkantott a piszkos moszkvai faházak mellett elkerített német telepes-városrészebe és megrészegült a szépségektől. Tiszta, borotvált emberek, szép kőházak kertekkel, ragyogó üvegablakok, tiszta függönyök és muzsika, jókedv, mosolygás a kerek,

jótláplált külföldi polgárok arcán. Zenélő órák és kékszemu, tiszta lánykák. Barát-ság, bizalom egymás között. Más világ ez.

A játékcár szinte észrevétlen szervezővé női ki magát. Katonáskodó játékokban mintaszázadokat, majd ezredeket formál. Európai mintára, külföldi német és egyéb jöttment tisztekkel, akiket bizalmasává, tábornokaivá tesz, jobbágyszármaszású legényekkel, altisztekkel és tisztekkel. Tervnélküli játékának szeszélye sereget formál. Egypár unatkozó jobb-akaratu főnemest pártjára vonva, kicsiny de jól szervezett seregére támaszkodva, a játékcár féltestvéreinek tehetetlen uralmát megdönti és átveszi cári kényúri örökségét.

Az ifjú cár, Péter, féktelen mulatozáson és kemény töprengésekben magába szívta az ókori és újkori szellemi vívmányok tiszteletét. A vadak ámulatával bámulja a társadalom anyagi és szellemi erőinek fejlettségét. Ázsiai a ravasz-sága, de metsző tekintete Európát követi. Ez a nyavalyatörös, hosszú kamasz végtelen áhitattal csügg a civilizált élet zsi-vajgó panorámáján. Zsarnoki kezének minden súlyával európaisodni kényszeríti a mocskos, széthullóan erőtlen birodalmat.

Tengeri út kell. És ehhez hajóhad. Rangrejtve Hollandiába megy, ahol egyszerű hajóácsként dolgozik. Kemény akarral, bütykös munkás újakkal. Kitanulja a hajóács mesterségét. Szakembereket szerzödtet és hajóhadat épített. A munkálatokban sajátkezüleg résztvesz. A régi, lázadó, gyülevészkatonaság — lövészek — lázadását irgalmatlanul elfojtja. A tunya mult visszahozásáért lázadókat sajátkezüleg végzi ki főembereivel. Féltestvérét Szofkát, aki régi hatalmát szeretné visszaszerezni s ezért szítja a lövészlázadást, zárdák sötét mélyére csukattja. Ugyancsak zárdába, örök rabságba kerül butácska, megnemértő felesége, egyik hercegi család sarja is. Német szeretőjében is csalódik ez a nagy magányos. Új szeretőt szerez, egykori cseléd-

lányt, markotányosnöt, akit feleségül vesz. (Nagy Péter halála után, ez a lett parasztlány I. Katalin néven minden oroszok cárja).

Nagy Péter önkénye a tudatos jószág erőszaka. Kezdő hajóhadával a törököktől veszi el az Azovi tengert és útát nyit a Fekete tenger felé. A svédekkel háborúzik. A svéd király serege tönkreveri a rosszul ellátott orosz hadat. Péter cár meg se várja a döntő csatát, (tudja hogy elveszti) — hazasiet és az első hadjárat hibáin okulva, védelmet és új hadsereget szervez s egymásután veri ki a svéd csapatokat balti állásaikból. Az északi győzelmek biztosítására, a Néva folyó ingoványán büszke új fővárost épített, észak Velencéjét, Pétervárt.

Nagy Péter levegőhöz juttatja elmaradt országát. Nagyarányú fejlődés alapjait rakja le. A körülzárt ország minden gazdagságával, erejével kitarulkozik Európa felé.

Kegyetlen uralkodó Péter, de tudja, mit akar. Ez igazolja és borzongató nagysága rokonszenvenné válik, érthető emberivé szelidül. Népi erőket szabadit fel. A népi erőkkal kereskedelmet teremt. Gyárakat alapított. Egy kovácmestert — aki elsőül gyárt versenyképes acélat és löfegyvert, — hercegi rangra emel és az egész Ural-hegység vasércét neki ajándékozza hogy termeljen. Szőkevényeket, rablókat, szektánsokat összefogdostat és műhelyekben, gyárakban munkára fogja őket. Legjobb mestereit közülük nyeri. Fizetéssel és korbáccsal hajtja őket. Sietni kell. Európa előbb jár. Úgyes jobbágyokból, kegyenceiből s azok gyerekeiből követeket, nagykereskedőket, farag. Össze-issza házasit, polgárosult jobbágyivadékokat nemesi, hercegi családok tagjaival, céljai érdekében új, mozgékony, frissvérű családokat akar.

Irgalmatlan zsarnok. Felforgatja a régi orosz házak rendjét. Szeme előtt mosolygós hollandiai városkák lebegnek. Vég-telen tulipánkertek. Szakszerűen művelt

mezők. Színházak, könyvek és sűrűhá-
lózatú országutak. Nagy Péter uralma az
oroszok első nagy rohama életért, jöven-
dőért, haladásért.

Tolsztoj Alexej regényében a meg-
mozdított valóság irama érezteti, hogy a
rohamra indított élet nem áll meg Nagy
Péter uralmával és századokra vetíti
erejét. Láthatjuk a gyorsan, erőszakkal
megteremtett munkásosztály első képvil-
selőit. Ezekből a munkárahajtott elége-
detlenekből nem tud örök rabokat faragni
a romlott nemesi világ fölött hevenyé-
szett tőke.

A könyv elé Trócsányi Zoltán — nem
tudni mi okból? — irt meglehetősen
ostoba előszót. Csak így lehet jó orosz
könyveket újtukra bocsájtani, magyarul?

Laták István

Cronin: Réztábla a kapu alatt.

Az utóbbi időben egy-egy regényt fel-
kapnak és olyan nagy hűhót csinálnak
belőle, hogy már csak ezért is sikerül a
közönség figyelmét felébreszteni. Persze
legtöbbször érdemtelenül. El kell ismerni
a kiadóvállalatok példátlan üzleti érzékét:
a ponyva nivóján mozgó u. n. irodalom
úttját mesésen megnyitják. Hogy messzire
ne menjünk, itt van mindjárt Rachmanova
„Tolsztoj élete” című könyve. Az egész
fércmunka, — egyszerűen pornográ-
fia. Hálószoobatitkokat feszeget, természe-
tesen úgy, ahogy azt az ilyen irónő fan-
taziája elképzeli. Figyeljük csak meg,
hogyan sikerül a közönség érdeklődését
ilyen munkára felhívni: A kiadó meg-
hirdeti a könyvet. Ugyanakkor egy tinta-
kulival cikket írat róla, amire egy másik
kuli ellenkező cikkel válaszol. Ehhez
most hozzájön az író nő intervjua, amely-
ben ő saját szempontjait akarja érvényre
juttatni, — és kész a nagy reklám. Ha
netalán ez sem volna elég, előteremtik,
ha a föld alól is, a nagy író leányát, aki
mindent cáfol. Ekkora felhajításra min-
denki felfigyel, — a könyv üzleti sikere
kétségtelen. Ezért, — és másért — a
nagy port felverő könyvekkel szemben

soha sem tápláltam bizalmat. A legtöbb-
jéről kiderül, hogy csak „nagy hűhó
semmiért”.

Most az egyszer azonban kellemes
meglepetésben volt részem, — dacára a
könyv üzleti sikerének. Magyar könyv-
kiadásban ritkaságszámba megy az,
hogy egy könyv 5 hónap alatt hét
kiadást érjen el, amint ez Cronin köny-
vével megtörtént. Felteszi az ember a
kérdést, mi lehet az, amit a közönség
annyira szomjaz ebből a könyvből. A
felelet igen egyszerű: egy nagy író be-
pillantott a tömegek szociális életkörülményeibe, átérezte és megírta azt a nagy
igazságtalanságot, amit különböző orvosi
intézmények, betegsegélyzők, orvosok el-
követnek a gyógykezelésben. A becsü-
letnél, lelkiismeretnél, erkölcsnél fonto-
sabb a szent profit. Cronin, az orvos, élő
példákkal mutatja be, mire képes egy
diplomás gangszter-társaság, ha összefog.

Könyvében többek között egy köny-
nyebb hasoperációt is megemlít, mely al-
kalommal az orvos hozzánemértése elég
volt ahhoz, hogy a beteg a másvilágra
menjen. Ivory, a jó hírnévnek örvendő
orvos, csak a felső tizezrek hölgyeinek
abortáltatására alkalmas, de mindenféle
operációkat vállal. Hogy az ügyből ki-
bújjon, egyszerűen azt mondja asszisz-
tensének, az egyébként derék Andrew
doktorának:

— Nem is kell mondanom, hogy a
beteg a műtőasztalon halt meg! Én be-
fejeztem az operációt, mielőtt az „izé”
bekövetkezett. Így teljesen rendben van
a dolog. Boncolásra nincs szükség! —
Ivory tehát nem veszi el a fejét hasonló
szörnyű helyzetekben, — hidegvérrel és
arcátlanul néz szembe a dolgokkal. Az
asszisztens ordít:

— Gyilkos! Ön ölte meg! Ön nem
sebész! Ön kontár! Közönséges mészáros!

Ivory természetesen kikéri magának,
hogy vele egy asszisztens ilyen hang-
nemben beszéljen. Bosszút esküszik és
kampányt indít Andrew ellen.

Andrew egy barátjának leányát abba

a kórházba utalják tüdőbaja gyógykezelése végett, ahol ő segédorvosi minőségben működik. A főorvos itt egészen más kezelésben részesíti a beteget, mint azt Andrew jónak látja. A beteg állapota napról-napra rosszabbodik. Egyidejűleg Amerikából egy híres tüdőspecialista érkezik, s ha nincs is orvosi diplomája, szenzációs eredményeket ér el a tüdőgyógykezelés serén. Andrew rábeszéli a leányt, kéredzkedjék haza a kórházból, és menjen át az újonnan feltűnt speciálistához. Elviszi a leányt az új szanatóriumba, ahol a pneumotorax-műtét nagy-szerű eredményekkel végződik. De az orvosi kar nem néz ám a gyógykezelés eredményeire. A speciálistának asszisztáló Andrew ellen kuruzslás címén eljárást indítanak. A bíróság előtt Andrew azzal védekezik, hogy az orvos tudomány legragyogóbb alakja, Louis Pasteur sem volt orvos. Nem volt orvos Ehrlich sem, Haffkine sem, aki Indiában a járvány ellen eredményesebben küzdött, mint bármely diplomás úr, előtte és utána. Mecsnikov sem volt orvos, akit nagyságban csak Pasteur múlt felül. A bíróság felmenti a vádlottat, de ez életuntan, mindentől megundorodva, Londonból egy kis vidéki városkába költözködik és két lelkiismeretes barátot találva, szanatóriumot nyit, ahol becsületesen, az orvosi etikának megfelelően, gyógykezelnek. Igyekszik mentesíteni az orvosi foglalkozást az üzlettől, bár a becsületesség a mai körülmények között csak éhnyomort hozhat rá. Vagy asszimilálódjék a kollégáihoz és szerezzen: autót, szórakozást, kellemes életet? De azzal a belső lelki nyugtalansággal nem lehet megalkudni.

A könyv hibájul lehet felróni azt, hogy a reformot tisztán erkölcsi alapon képzeli el, tekintet nélkül a kényszerítő gazdasági és társadalmi viszonyokra, — amit pedig maga is lát Cronin. Nemcsak etikán múlik az, hogy úgy az orvosi, mint minden más foglalkozási ágban a becsületesség és emberiség jusson kifejezésre és az emberi közösség nagy érdekeit szolgálja.

Barna János

KRÓNIKA

Raul Auermann, híres osztrák író, a Pen-klubok osztrák tagozatának elnöke, a dachau (németországi) koncentrációs táborban meghalt.

A skótországi Edinburgban ez év júliusában nemzetközi nőgyűlést rendeznek, melyre eddig 37 ország nőegyesülete jelentette be követeit.

Csehszlovákiában az évi tejtermelés négy és félmilliárd liter. Ebből két és félmilliárd belföldi fogyasztásra kerül, úgyhogy minden csehszlovák polgár átlagosan 170 liter tejet iszik évente.

Sigmund Freud dr., a pszichoanalízis megalapítója, Martin fiával és Anna lányával együtt elhagyta Bécsset és Londonba utazott. A híres tudós magával vitte hat legjobb munkatársát. Dr. Freud Londonban tovább folytatja tudományos munkásságát.

A mexikói kormánycsapatok legyőzték Cedillo tábornok fasiszta lázadását. Az „El Machete“ mexikói lap szerint Anglia finanszírozta Cedillo tábornok puccskisérletét.

Németországban az ételmisszer-elátásra vonatkozólag most azt az intézkedést hozták, hogy minden várost felosztanak kerületekre és ezeket felváltva látják el olyan ételmisszerekkel, amelyekben hiány van.

A stuttgarti „NS Gau-dienst“ szerint ebben az évben a 20.000 lakoson aluli városoknak nem szállítanak narancsot, mert a devizahiány miatt az idén még sokkal kevesebb narancs lesz, mint tavaly.

Néhány nappal ezelőtt egy „kultur-terkép“ került forgalomba, amelyen a magyar Dunántúlt német területnek tüntetik fel. A berlini „Die Woche“ egy térképet közöl, amelyen Budapest és vidéke is úgy szerepelnek, mint a német birodalom részei. A Bécsben megjelenő „Schönere Zukunft“ egy Magyarországról szóló cikkében Sopront és Győrt jövőendő német városoknak nevezi.

Az amerikai Brooklyn város polgármestere azzal az ajánlattal fordult a bécsi állami könyvtárhoz, hogy adják el Brooklyn városának mindazokat a könyveket, amelyek nem felelnek meg a náci-uralomnak és azokat, amelyeket úgyszólván felgyűjtának íróik nem-árja származása miatt, mivel tartalmában és irányelveiben nem egyeznek a nacionálszocializmussal.

5000 festményt és szobrot, 15 000 rajzot kidobtak a német muzeumokból és műcsarnokokból, mint „elfajzott művészet”.

Magyarországon bevezették az egyetemi hallgatók önkéntes munkaszolgálatát. Az egyetemi hallgatókat iskolai szünidejükben munkatáborokban helyezik el, ahol azok koszt és lakás fejében közmunkákat végeznek.

Sokszor hallottuk már, hogy a náciizmus több, mint egy párt-mozgalmat, hogy a náciizmus világnézet. Mintegy a vallás szerepét játssza a modern pogányosság Németországában. Megvan a bibliája is: a „Mein Kampf”. Sőt eszméinek tudományos hirdetői is vannak. Gunther például azért kapta az egyetemi tanszéket, mert könyvet írt az európai nemzetek faji összetételéről, melyben természetesen a náciizmus felsőbbrendűségét igyekszik bizonyítani „tudományos” alapon.

Gunther megállapítása szerint a legértékesebb emberi faj az északi, vagyis az árja. Kiszámítja, hogy a németek összetétele a következő: 60 százalék árja 15 százalék dinári, 23 százalék keletbalti és 2 százalék nyugatközéptengeri. Ez az összetétel Gunther szerint — a legszerencsésebb, ami Európában van.

Részünkre a legérdekesebb és egyben legfrappánsabb Gunther könyvének adatai a magyarokat illetően. Hatalmas meglepetéssel olvassuk, hogy a magyarok faji összetétele nagyon elszomorító valóság a magyarországi „tiszta fajért” küzdő náci-barát urak számára.

Gunther szerint csak 10 százalék árja van a magyarokban. Ezek alapján a „magasabbrendű” germán fajnak megvan minden erkölcsi alapja, hogy a „kevésbé tisztá” fajt megsemmisítse.

Néhány nappal ezelőtt a „l'Ordre”-ban a Teutonicus név alatt író zsrnaliszta rendkívül érdekes cikket írt a német hadsereg bevonulásáról Ausztriába és ezzel kapcsolatban a csehszlovákiai eseményekről. A cikk szerint, melynek

szavahihetőségét Bonnet külügyminiszter jelentése csak megerősítetett, — a cikkíró azt írja, hogy Göring és köre erőlyesen követelte a háborús akciót Csehszlovákia ellen. Terve a német hadsereg vezérének ellenállásába ütközött, akik érvelésükben oly dolgokra mutattak rá, melyek eddig a nyilvánosság előtt nem voltak ismertek. A német tábornokok rámutattak a német hadsereg bevonulására Ausztriában, mely teljes csődöt mondott. Nem tudtak üzemeltetni anyagot szállítani a csapatok részére, az országutakon elakadtak a csapatok és borzalmas tempóvesztés érte őket. Ha a német hadsereg „dicső bevonulása” idején valamilyen ellenállással találkozott volna esetleg egy légítámadás alakjában, akkor ennek katasztrófális következményei lehettek volna. A tábornokok figyelmeztették Göringet, hogy komoly esetben nem lehet vasutal herobogni a fővárosba, mint azt Ausztria esetében tették. A rendesen menetelő csapatok pedig már Linz után elakadtak. A II. páncélhadosztály nagy része visszamaradt, épp így a nehéz tüzérség is és egész elakasztották az utakat. A páncélkocsik számára nem tudtak benzint és olajat szállítani, mert az utakon se előre, se hátra nem közlekedhettek. Csak a gyorskocsik értek idejében Bécsbe. Bock tábornok, akit Drezdából hívtak sürgönyileg a bevonuláshoz, a zavart ügy oldotta meg, hogy a páncélosztagok, a tüzérség és a többi csapatok egy részét vonatra rakta és Bécsbe küldte, ahol egy külvárosban rakták ki őket és onnan vonultak a városba. Hitler megdöbbenve értesült útja folyamán arról a katasztrófális vereségről, mely a német hadsereget ellenség és háború nélkül érte. Különösen feligazgatta az a hír, hogy a 10. gyalogsági hadosztály óriási körutat tett az elakasztott országutak miatt és csak ötnapos menetelés után ért Bécsbe. A bevonulás megmutatta, hogy a motorizálás a német hadsereg leggyengébb oldala. Keitel és Brauchitsch Hitlernek kijelentették, hogy az osztrák tábornokok szeméi előtt szégyent vallottak a bevonulással.

Feltűnést keltett néhány hónappal ezelőtt a szovjethatóságok lépése, amelylyel feloszlatták a helytelen útra tévedt és a szovjetnép életéből elszigetelődő Meyerhold-színházat. Az eseményt bizonyos lapok kitűnő alkalomnak találták, hogy a szovjetállapotokról írt rémregényüket újabb fejezettel tarkítsák és azok

az olvasók, akik abban a szerencsében részesülhetnek, hogy reakciós lapokat olvashatnak, borzongva értesültek arról, hogy Meyerholdot bebörtönözték, Szibériába száműzték, eltűnt, föbelőtték, felakasztották, a GPU kínzókamráiban sanyalódik, Mexikóba menekült Trockijhoz — és mindezt egyszerre. A „Szovjetszkoje Izkusztvo“ legutóbbi száma közli, hogy Meyerholdot a Sztaniszlavszki opera vezető rendezőjévé nevezték ki.

Az olasz kormány a devalváció után rendeletet hozott, mely szerint ez év októberéig megtiltja az áremeléseket. A napokban tették közzé azt a hírt, miszerint ezen rendeletet még két évig meghosszabbítják. Az áremeléseket csak kivételes esetekben fogják megengedni.

Nemrég alapították meg Olaszországban az ócskavással kereskedő társaságot 10 millió lira alaptőkével, hogy megakadályozzák a spekulációkat és hogy az ócskavasat ésszerűbben használhassák fel. Azzal számítanak, hogy ez a társaság jelentős vasmennyiségeket fog majd összegyűjteni, amivel devizákat fognak megtakarítani, melyeket a vasbevitel fizetésére fordítottak.

Svédországban július 1-én lép életbe a fizetett szabadságról szóló törvény. Ennek rendeletei szerint minden munkásnak és alkalmazottnak joga van minden évben fizetett szabadságra, melyet nyáron vehetnek ki és megszakítás nélkül 14 napig tart. Vasárnapok, melyek ezen 14 napba esnek, nem számítatnak be a pihenési időbe, **Hore Belisha** angol miniszter a liberálisok egyik gyűlésén kijelentette, hogy Anglia országvédelmi szempontból ma teljesen fel van készülve.

Németországban a zsidó lakóság köteles vagyonát bejelenteni. Ezen kötelezettség alá esnek más ország állampolgárai is.

Négy személyt végeztek ki Berlinben hazaárulásért június 21-én hajnalban. Délnémetországban kommunista szervezet alakításán dolgoztak.

A nemrég megtartott községi választásokon megválasztott prágai tanácsosok letették hűség esküjüket a köztársaságra és törvényeire. Hűség esküt tettek a Szudéta-német párt jelöltjei is.

Az angol farmerek élesen elítélik az új művelődési tervet, mert ez központi iskolákat terjeszt elő a 11 éven felüli gyermekek részére. A farmerek gyermekei elhagyják otthonukat és később nagyon nehezen fognak visszatérni a mezőgazdasághoz. A mezőgazdaságban foglalkoztatott ifjú munkások száma 1924-től 1937-ig 167 ezerről 101 ezerre csökkent. Egyrészt vonzza őket mindig jobban és jobban a garázmunka, a kereskedelem és a repülés. Másrészt pedig a családok sokkal lassabban fejlődnek, mint azelőtt és a szülők könnyebben segítetik gyermekeiket ahhoz, hogy a mezőgazdaságon kívüli foglalkozásokhoz visszatérjenek.

Ebben az évben Oroszországban 147 nehézipari óriásüzemet nyitottak meg. Az építkezések aránya 30 százalékkal nagyobb, mint tavaly.

Az Északamerikai Egyesült Államok acélipara a Pütkösd előtti hetekben kapacitásának 30, majd 28 százalékát használta csak ki. A Pütkösd utáni hetekben pedig acéliparának csak 25 százalékát foglalkoztatta.

A japán kormány — hogy a népfronti érzelmű tollforgatók működésének véget vessen, akik kiletűket különféle álnevek alá rejtik — felállította az írók „fekete listáját“, amelybe minden, a baloldali pártokkal szimpatizáló, szerzőnek, diáknak, kritikusként nevé bejegyzik, összes álnevekkel egyetemben.

Az utóbbi napokban Olaszország 111.000 tonna ausztráliai és amerikai búzát vett, hogy kielégítse szükségleteit az új aratásig. A Times szerint Olaszországban az aratás hozama kétmillió tonnával csökkent. Ennek egy részét kukoricalisztnak a kenyérliszttel keverésével fedezik, másik részét pedig külföldön vásárolják meg.

Idegen szavak magyarázata:

Atmoszféra — légkör
akció — cselekvés, cselekmény
asszimiláció — áthasonulás, átalakulás, beolvasás
anafabéta — olyan ember, aki nem tud írni-olvasni
aktus — cselekmény
aktiva — vagyon, követelés
atavizmus — ősök tulajdonságainak kiütözése, visszaesés régi fejlődésekre
alternativa — vagylagosság, olyan helyzet, amikor két dolog közt választani kell
amoritáció — törlesztés
automatikus — önmagától működő, öntevékeny
Bulla — okmány, függő pecséttel ellátott okmány
blokkád — zárlat, megszállás, körzárás
Cenzura — vizsgálat, nyomtatványok, irások felülvizsgálása
Diagnózis — a betegség orvosi megállapítása
diszkrécio — titoktartás, tapintat
deviza — külföldi váltó és fizetési eszköz
deficit — hiány, ráfizetés
devalváció — értékcsökkenés, a pénz értékének csökkenése
Etika — erkölcsstan
elevátor — fölhúzó, fölvonó készülék
etapp — nyugpont, fejlődési pont
eminens — kiváló, kitűnő
Funkció — hivatali teendő, hatáskör
fázis — változat
farmer — amerikai majoros, bérlő, parasztbirtok tulajdonosa
frapáns — feltűnő, találó, szembeszökő
finanszírozni — pénzelní, pénzügyileg támogatni
fluidum — folyékony test, folyadék
frázis — üres, semmitmondó kifejezés
Gixer — kicsuszamlás
gangszter — nagy gonosztévő
gabonacsata — Olaszország erőlködése, hogy saját terméséből fedezze gabona-szükségletét
gong — hárangnak használt fémtál
garázs — félszer
Horst Wessel-Lied — fasiszta álhős nevé-ről elnevezett német dal
higiénia — egészségügy

Index — jegyzék
illegális — törvénytelen, törvényellenes
invázió — bezzönlés, ellenséges berohanás
Kollégium — katolikus hittani képzőintézetek és a régi magyar protestáns főiskolák neve
komplikáció — bonyodalom, összekuszálás
kapacitás — befogadó-, teljesítő-képesség
konzern — pénzügyi társaság, bankok vagy több nagyvállalat egyesülése
klerus — papi rend
konstruálni — szerkeszteni
kufsteini rab — Kazinczy
katakizma — áradás, nagy zavar
Lupanár — bordélyház
li — kínai hossz mérték, mérföldféle
lady — hölgy, úri nő
legális — törvényes
Meditáció — belső szemlélődés, elmélkedés
mithikus — mondai
moduláció — hangváltozat
monopol — egyedárúság
momentum — mozzanat, pillanat
motívum — alkotás-elem
Neurótikus — idegbeteg
Objektum — tárgy, dolog
Piramis — gúla, a régi egyiptomiak óriási négyszögletes, föllelé keskenyülő építkezései, királyok temetkezési helyeül szolgáltak
polip — tengeri élőlény, ragadozó
passziva — adósság, tartozás
Pen-klub — költők, írók, tanulmányírók világszervezete
pornográfia — szennyirodalom
prostitució — pénzért odaadás, testi vagy szellemi eladás, pénzért, más javakért
pedagógia — neveléstan, tanítástudomány
pagoda — ázsiai népek bálványainak temploma
paralizál — bénít, ellensúlyoz
pulzálni — érverést figyelni
Regresszió — hátra-, visszamenés, hanyatlás
reakció — visszahatás, ellenhatás
reprezentáció — képviselő
Szféra — gömb, világgömb; hatáskör
szanálni — pénzügyileg rendezni
szeke — elváló csoport, felekezet
statiszta — némán szereplő színpadi személy
szuggerálni — sugalmazni, elhitetni, rábírní
Tetanusz — halálos merevgördes
tbc — a gümőkór, tuberkulózis orvosi jelzése

Abc-rendben közöljük az idegen szavak magyarázatát, hogy olvasóink könnyűszerrel megtalálhassák a kérdéses szó értelmét. Azon szó magyarázatát, amelyet nem lelnék meg e számunkban, keressék t. olvasóink a H I D előbbi számainak fedőlapján.

Szerkesztőségünk és kiadóhivatalunk új címe:
Subotica, VII, Kragujevačka ul. 4

**A HID a kisebbségi új magyarság folyóirata.
Ki népével érez, támogatja a HID-at!**

Az elmaradt előfizetési díjak a lapot és előfizetőinket egyformán terhelik. Ezért lejárta azonnal újítsa meg előfizetését!

A HID **58.297** sz. postatakarékpénztári csekkszámlájára küldje előfizetését a mellékelt befizetési lapon!

A HID előfizetési díja: Jugoszláviában: egy évre 40.—, félévre 22.—, negyedévre 12.— din. Egyes száma ára 4.— din.
Magyarországon: egy évre 5·25, félévre 2·75, negyedévre 1·50 pengő. Egyes szám ára 50 fillér.

Befizető lapunk üres túloldalán kérjük feltüntetni
a küldött összeg rendeltetését

A pontatlan elszámolás a lap anyagi erejét teszi tönkre!
Kérjük terjesztőinket, hogy egyik számtól a
másikig mindig rendezzék elszámolásaikat!

Kéziratokat csak a portó előzetes beküldése mellett küldünk vissza.
Csak teljes névvel és címmel ellátott kéziratokat vesszünk figyelembe.
Lapunkban megjelent minden egyes cikkért írója felelős. — Levelek
és kéziratok Adm. i Red. HID Subotica, pošt. fah 88. címre küldendők.

„HID“ literarni časopis, izlazi deset puta godišnje.

Odgovorni urednik i izdavač: MAYER OTTMÁR, SUBOTICA, VII, Kragujevačka 4

Gradska štamparija, Subotica. 38—472-2